

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra hudební výchovy

Diplomová práce

Tradice výroby fujar a lidových dechových nástrojů v rodu Kružliakových

Vypracovala: Bc. Anežka Kružliaková
Vedoucí práce: Mgr. Martin Voříšek, Ph.D.

České Budějovice 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne:

Podpis studenta

Anotace/Abstract

Tato diplomová práce se zaměřuje na čtyři generace rodiny Kružliakových z Podpoľania, kteří se zabývali výrobou lidových dechových nástrojů. Ve své práci se v jednotlivých kapitolách věnuji obecným znakům dechových nástrojů, jejich charakteristikám a výrobou a dále životopisy čtyř generací Kružliakových. Svou práci jsem obohatila o kapitolu o výrobě fujary, která je sepsána z informací získaných od mého strýce. Zmiňuji také další slovenské fujaristy. V příloze například naleznete fotografie nástrojů a výrobců z rodu Kružliakových

This diploma thesis is focused on four generations of Kružliak's family from Podpoľanie, which produced and still produce folk musical instruments. This thesis is divided into chapters, which deals with general characteristics of aerophones and their manufacture and with four biographies of Kružliak members. My thesis is enriched with a chapter about manufacture of fujara, which was written from information of my uncle. One chapter deals with other fujara players in Slovakia. There are photos of instruments and four generations of Kružliak's family.

Poděkování

Děkuji Vojtěchovi, Jozefovi a Jánovi Kružliakových za ochotu při poskytování rozhovorů a archivních materiálů, které mi poskytli. Poděkování patří i panu Mgr. Martinu Voříškovi, Ph.D. za cenné rady a vedení diplomové práce.

Obsah

Úvod	1
Aerofony v tradiční hudbě Slovenska	3
Aerofony náústkové.....	3
Aerofony jazýčkové jednoplátkové	4
Aerofony jazýčkové dvojp látkové.....	7
Bezdirkové píšťaly - technika hry	8
Bezdirkové píšťaly - interpretační styl	10
Aerofony hranové bezšterbinové - příklady.....	12
Aerofony hranové šterbinové - příklady	13
Hudebníci a výrobci lidových nástrojů z rodu Kružliakových	17
Ján Kružliak I. (3. 7. 1882 – 15. 12. 1945)	17
Ján Kružliak II. (29. 4. 1924 – 3. 2. 2007)	18
Ján Kružliak III. (18. 8. 1954)	20
La3no Cubano.....	23
Bratislava Hot Serenaders	23
Ľudové Mladistvá.....	24
Výroba píšťal podle Jána Kružliaka III.	25
Koncovka	25
Goralská píšťalka.....	27
Rífová píšťala	28
Šestidirková pastýřská píšťala	29
Fujara.....	33
Význam a důležitost fujary v historickém vývoji Slovenska.....	33
Výrobní postup fujary podle Jána Kružliaka III.	35
Rozměřování dírek.....	37
Zdobení fujary	39
Impregnace nástroje olejem	40
Interpretace	41
Charakteristika fujarových písní	45
Fujaristé a výrobci fujar na Slovensku	47
Závěr.....	49

Zdroje	50
Seznam příloh	53

Úvod

Lidové nástroje jsou významnou součástí slovenské historie a ukazatelem bohatosti kultury. Hudba je na Slovensku často spojena se společenskými akcemi, festivaly, svatbami nebo jen posezením s přáteli. Na Slovensku jsem měla možnost se některých z nich zúčastnit a velmi mě nadchly. Lidé zde působí jako jedna velká rodina a kromě společně prožitých chvil je pojí i další věc - láska k hudbě.

Postupem času jsem si uvědomovala, jak velkou roli hudba v mojí rodině měla. Zažívala jsem krásné momenty, kdy se sešla široká rodina a můj otec se svým bratrem a jeho synem přinesli nástroje a zahráli si společně několik lidových písniček. Žádné noty nepotřebovali, postupně se každý v písni zorientoval a po několika taktech zněli jako secvičená kapela. Svým zpěvem se poté připojili i ostatní zúčastnění. V Čechách jsem podobnou situaci nikdy nezažila.

Jelikož je můj otec původem ze Slovenska, mnohokrát jsem během svého života cestovala do této země. Ať už se jednalo jen o návštěvu příbuzných nebo o slavení různých významných událostí v rodině, vždy jsem pocítovala určité spojení se slovenskou hudbou.

Můj dědeček byl výborným hudebníkem i výrobcem hudebních lidových nástrojů. Kvůli svému zranění se výrobě nástrojů nemohl naplno věnovat a tak alespoň hrou na harmoniku a zpěvem a vyprávěním mi ukazoval, co hudba pro náš rod znamená. Od svého otce získal cenné hudební zkušenosti. Projevoval velký cit a lásku k hudbě a snažil se ji předávat a vštěpovat i nám.

Hlavně prostřednictvím mého otce jsem poznávala význam hudby v celé rodině Kružliakových. Často mi vyprávěl o své rodině a bratrech, se kterými se hudbě věnoval. Ukazoval mi staré fotografie z různých lidových festivalů, kterých se účastnil, a také jsme poslouchali slovenské rozhlasové stanice, které se specializovaly na slovenskou lidovou hudbu. Naučil se také hrát na kontrabas a několik let hrál ve smyčcovém komorním orchestru v Březnici. I mně se dostávalo hudebního vzdělání a to ve formě hry na klavír a zpěvu.

O výrobě píšťal a fujar a jejím významu v naší rodině i na Slovensku jsem se však dozvěděla až později. Vzhledem k dosavadním zkušenostem i informacím, které jsem zjistila o rodině Kružliakových, jsem se rozhodla napsat diplomovou práci na téma lidových dechových nástrojů a obohatit ji o informace získané od svého strýce Jána

Kružliaka III. a otce Vojtěcha Kružliaka. Zabývám se v ní jak obecnými charakteristikami lidových slovenských dechových nástrojů, tak i čtyřmi generacemi Kružliakových, kteří se výrobou zabývali a dále zabývají, dále popisují výrobu, interpretaci, ladění a repertoár fujary, o které jsem čerpala informace především z rozhovorů se svým strýcem. Na konci práce se zmiňuji o dalších významných fujaristech působících na Slovensku.

Aerofony v tradiční hudbě Slovenska

Ačkoliv má evropská hudba své charakteristické hudební znaky, v určitých oblastech se vyskytují tradiční hudební nástroje specifické svými rysy. Podepisuje se na nich historický vývoj i konkrétní hudební styl, který je pro danou dobu i místo charakteristický.

Slováci mají nespočet tradičních hudebních nástrojů. V dnešní době je to zhruba 210 lidových nástrojů, které se dodnes využívají a které se svým původem i hudebním charakterem vzájemně liší. Asi 50% z těchto nástrojů tvoří třída aerofonů.¹ Většina z nich pochází z oblasti Podpoľania na středním Slovensku. Toto místo je důležitým centrem aerofonů nejen z důvodu počtu vyprodukovaných nástrojů, ale také svým repertoárem, stylem hry a také stylem hudby praktikované na nástrojích, která je významnou součástí folklorní hudby Slovenska.

Aerofonické nástroje dělíme na jazyčkové, hranové a náústkové. Hranové dále rozdělujeme na šterbinové (s hmatovými a bez hmatových otvorů) a bezšterbinové (s hmatovými a bez hmatových otvorů). V dalších kapitolách zmíním některé z nástrojů slovenské lidové hudby.² Kromě nejvyužívanějších hranových šterbinových aerofonů, jimž bude věnována největší pozornost v diplomové práci, lidová hudba Slovenska využívá i další skupiny dechových nástrojů, z nichž si alespoň některé představíme.

Aerofony náústkové

Fujara trombita je se svou délkou 550 cm největším lidovým hudebním nástrojem. Nástroj má tvar kónické rozšiřující se trubice a ta je tvořena ze dvou plášťů, které jsou k sobě slepené živicí a stažené dřevěnými nebo plechovými obručemi. Omotává se třešňovou nebo březovou kůrou. Do užšího konce píšťalové trubice je vložený náústek, rovná cylindrická trubička, která slouží k vyrovnání a stabilizování kmitočtu vzduchového sloupce nástroje.

Hráč při hře pokládá na náústek ústa a pomocí zmenšování či zvětšování otvoru mezi rty dochází k jejich rozkmitání. Jejich chvění se přenáší na vzduchový sloupec

¹ ELSCHEK, Oskár. *Fujara- The Slovak Queen of European Flutes*. Music centre Slovakia, 2006. str. 11

² KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdiernkové píšťaly, Šesťdiernkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 5

náústku a následně i na samotnou píšťalovou trubici.³ Nástroj je schopen přefukování do vyšších harmonických tónů. S fujarou trombitou je nutné vzhledem k její délce a váze manipulovat s dalším člověkem, který buď drží spodní rozšířený konec na rameni, nebo hráč stojí na vyvýšeném místě a konec nástroje je položen na zemi nebo opřen o větev stromů.

Kvůli její síle a intenzitě zvuku se řadí mezi signalizační nástroje, avšak někteří na ni hrávají i melodie písní. Využívali ji například pastýři k dorozumívání se mezi sebou a hlídači vinohradů a polí v jižních oblastech Slovenska.⁴

Važecký roh rozeznáváme esovitý, lyžový a půlkruhový. Je vyroben ze smrkového nebo jedlového kořene dlouhého 70-130 cm s rozšířením 10-14 cm. Je obdobou fujary trombity, každý z těchto nástrojů má vlastní trubici a náustek. Trubice je složená z rozšiřujících se půlpláštů slepených pryskyřicí připevněných nití, drátem nebo obručemi a nástroj je obalen třešňovou nebo březovou kůrou. Tvoření tónu je podobné jako u fujary trombity.⁵

Signální roh je zvířecí roh krávy, býka či buvola, ze kterého se z tenčího konce odřízne 5-10 cm rohu, aby se tvar zarovnal, a současně plní funkci náústku. Lze do něj foukat přímo či použít nátrubek (může být i kovový). Opět jde o nástroj s přefukováním do vyšších harmonických tónů. I tento nástroj je používán převážně pastýři. Freska na náměstí ve Zvolenu dokazuje, že signální roh se objevuje na Slovensku již v 15. století.⁶

Aerofony jazýčkové jednoplátkové

Gajda je nástroj vyrobený z lískové větve válcovitého tvaru. Ta se rozštípně na dvě stejné poloviny a odtržením vzniklý horní konec spodního půlválce se seřízne tak, aby vznikl plátek dlouhý 3,5-5 cm. Zbylá část dřeva z této části půlválce se odstraní a tím vznikne spodní půlplášť s plátkem. Horní konec vrchního půlválce se nechá podle délky plátku plný a dřevina v ostatních částech se také odstraní a tím vznikne horní půlplášť s hubičkou. 3-4 boční hmatové otvory se umístí po délce horního půlpláště rovnoměrně po

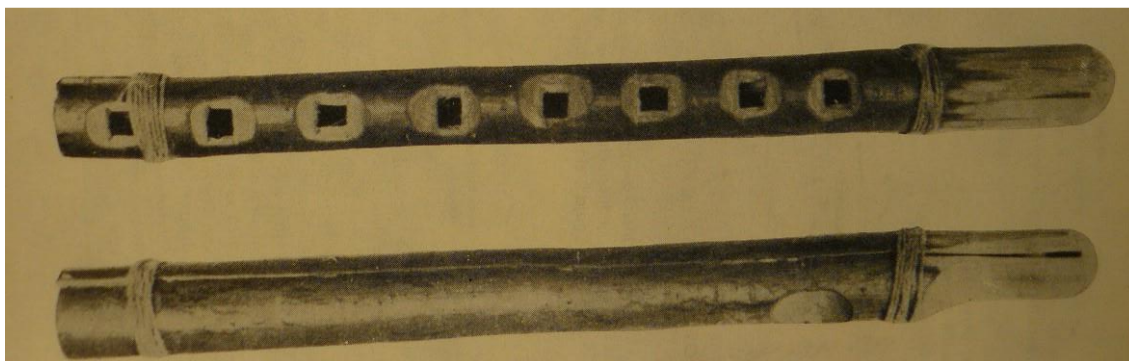
³ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 130

⁴ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 131

⁵ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 133

⁶ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 134

celé trubici.⁷ Dva zhotovené půlpláště se přiloží k sobě a spirálovitě obmotají provázkem v místech vyřezaných v kůře lískového pláště. Pomocí intenzity vháněného vzduchu do píšťalové trubice lze původní tón glisandově snížit či zvýšit o jeden celý tón. Mnohými je gajda považována spíše za nástroj více používaný k zábavě než k opravdovému hráčskému umění.

Fanfárka je tvarem i konstrukcí podobná gajdě. Její píšťalová trubice je však delší a má 6-9 bočních hmatových otvorů ve tvaru čtverce. Půlpláště píšťalové trubice jsou svázané provázkem v horní části pod jazýčkem a v dolní části mezi předposledním a posledním hmatovým otvorem. Narozdíl od gajdy není možné přefukování. Jejich krátká životnost je nevýhodou - musí se uchovávat ve vlhkém prostředí.⁹

Drček je aerofon podobný dnešnímu klarinetu. Hubička, píšťalová trubice a korpus jsou vyrobené z bezového dřeva a plátek, který je připevněný k hubičce drátkem, z lískového dřeva. Vrtáním píšťalové trubice se odstraní vnitřní část a poté se vyhladí rovným rozžhaveným železem. Boční hmatové otvory se vytvoří vypalováním v druhé a třetí čtvrtině trubice.¹⁰

Dvojzvuké dudy (Goralské gajdy) se skládají z měchu, foukací trubice, okrasné hlavice ve tvaru kozí nebo ovčí hlavy, melodické jazýčkové píšťaly s bočními hmatovými otvory a z doprovodné basové (bordunové) jazýčkové píšťaly. Tónotvorný otvor tvoří jednoplátkové bezové nebo třtinové jazýčky, každý z nich na jedné píšťale. Spodní částí jsou vloženy do horního konce trubic a svou horní částí vystupují do dutin vzdušnic.

⁷ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 135

⁸ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 135

⁹ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 137

¹⁰ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 138

Vzduch se dostává z měchu do dutin hlavic a při určitém tlaku se dostane štěrbinou mezi plátkem a stěnou trubičky. Plátek se rozkmitá a dojde ke kmitání i ve vzduchovém sloupci a vzniká tón. Melodická píšťala má celkem sedm hmatových otvorů- šest na přední straně a jeden na zadní. Na pravé straně má ladící otvor, jehož velikost lze upravovat podle potřeby voskem. Povrch je opracovaný na soustruhu intarzovaným cínem, olovem nebo mosaznou směsí. Doprovodná burdónová (basová) píšťala je složena ze tří částí z důvodu možnosti ladění pomocí upravování délky trubice.¹¹ Vzájemné sladění dvou píšťal dvojjazykových dud je možné několika způsoby. Přefukování do vyšších harmonických tónů není možné. Zvláštností je používání takzvané „kontrové“ dírky. Jejím odkrytím se přeruší hraná melodie na melodické píšťale a zazní decima základního tónu. Po zakrytí se obnoví znění původního tónu. Při rychlém tempu se zdá, jakoby melodie nebyla přerušovaná.¹²

Trojzvuké gajdy je nástroj složený z několika částí- měch, nafukovací trubička, okrasné hlavice, jazýčková dvojkanálová píšťala a basová píšťala. Tónotvorným zařízením každé ze tří píšťal je jednoplátkový jazýček z bezu nebo třtiny. Bezovou trubičku je třeba zaříznout podélně od horního konce a tato část vytvoří plochu nárazného jazýčku. Jeho spodní část přechází ve vlastní plášť bezové trubičky. Ta je na horním konci uzavřená. Jednoplátek je z obou konců pevný. Gajdica je dvojpíšťala z jednoho kusu švestkového dřeva, která je podélně provrtaná dvěma rovnoběžnými otvory. V pravé trubici je dohromady 7 vyvrtaných hmatových otvorů. Delší levá trubice pouze s jedním hmatovým otvorem má na dolním konci nasazené kolínko z plechu, které je zakončené rohovým korpusem. Při zakrytí všech bočních hmatových otvorů melodické píšťaly a při odkrytí jednoho otvoru malé basové trubice znějí tóny v unisonu. Huk je zadní basová píšťala tvořená z hlavice, části s tónotvorným jazýčkem, střední zasouvací části a části s korpusem. Základní tón huku je až o dvě oktávy nižší než základní tón melodické píšťaly.¹³

¹¹ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 139

¹² LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 140

¹³ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 144

Aerofony jazýčkové dvojplátkové

Mnoho těchto nástrojů vzniká z čisté zvědavosti a vynalézavosti. I tak však mají své místo ve slovenském nástrojovém instrumentáři.

Husí píрко je nástrojem, u kterého se silnější konec pířka odřízne zhruba na délku 4 až 8 cm, zevnitř se vytáhne vnitřní blanka a uzavřený konec se přesně v polovině podélně nařízne- vznikne tak dvojplátkový vibrátor. Při hře se konec s dvojplátkem vloží do úst, která vhánějí vzduch do štěrbin tvořené oběma nařízlými plášti. Výška tónu závisí na zářezech a délce trubice. Obdobou tohoto „nástroje“ je stéblo z obilí.¹⁴

„Stéblo“ z vrby se zhotovuje z vrbové kůry. Horní konec cylindrové trubičky získané z kůry stažené z vrbové větvičky se asi do délky 1,5 centimetru nožem odstraní, vnější zelená část kůry a vnitřní lýková část se stlačí mírně mezi prsty - vznikne dvojplátek. Ten se při hře vkládá do úst, vzduch rozkmitá dvojplátek a následně i vzduchový sloupec uvnitř píšťalové trubice.

Aerofony hranové - úvod

Hranové Píšťaly byly nejvíce rozšířeným a charakteristickým lidovým hudebním nástrojem v oblastech pastýřství a salašnictví na slovenském území. Při zalidňování hornatých oblastí před několika staletími tato činnost vznikala a rozvíjela se hlavně na středním a severním Slovensku.¹⁵

Byl to nástroj, který byl používán na dorozumívání se s ostatními pastýři na menší vzdálenosti, při svolávání stád nebo na zkrácení dlouhých chvil při celodenní práci. Až později se tento lidový nástroj objevil na folklorních festivalech, ve vysílání rozhlasu či televize. V návaznosti na to začaly vznikat nové skladby a úpravy lidových písní určené pro píšťalu nebo pro jejich doprovod s orchestrem.¹⁶

Tón hranových aerofonů vzniká narážením vzduchu na hranu v průduchu a tím vzniká tzv. třecí tón.¹⁷ Kmitáním třecího tónu dochází k rozkmitání vzduchového sloupce

¹⁴ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 151-152

¹⁵ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdiarkové píšťaly, Šesťdiarkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 5-6

¹⁶ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdiarkové píšťaly, Šesťdiarkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 6

¹⁷ SYROVÝ, Václav. *Hudební akustika*. 3., dopl. vyd. V Praze: Akademie múzických umění, 2013. str. 233

uvnitř trubice. Délka a objem trubice jsou také modulátorem, podmiňují výšku a barvu tónu. U bezštěrbinových aerofonů hráč musí proud vzduchu na hranu nasměrovat, kdežto u štěrbinových aerofonů se k tomuto účelu využívá speciálně upravený tónotvorný otvor.¹⁸

Další důležitou vlastností této skupiny aerofonů je schopnost snadného přefouknutí do alikvotních tónů. Zde se setkáváme z tzv. stojatými vlnami (vznikají při nižší intenzitě vzduchu, který naráží na hranu a rozkmitává vzduchový sloupec). U základního tónu odpovídá jeho frekvence délce akustické půlvlny. Při určitém překročení hranice intenzity proudu vzduchu dojde k lomení akustických vln a půlvlna se zdvojnásobí - tak vznikne 2. alikvotní tón (oktáva). Další nárůst intenzity proudu znamená ztrojnásobení - 3. alikvotní tón (oktáva + kvinta). Čím větší délka a menší průměr otvoru, tím snadnější bude vyšší alikvotní tóny vytvořit a naopak. Jde o hojně používanou techniku,¹⁹ zcela zásadní pro hru na hojně rozšířené bezdírkové píšťaly, o nichž se obecně zmíní následující podkapitoly.

Bezdírkové píšťaly - technika hry

Na Slovensku existuje několik druhů těchto píšťal lišících se v technice výroby, výrobním materiálem a typem tónotvorného otvoru. Technika hry i jednotná tonalita písňového repertoáru je však to, co tyto nástroje z pastýřského prostředí spojuje.

Hra na bezdírkové píšťaly je založená na přefukování alikvotních tónů. Jedna alikvotní řada vznikne při otevření konce píšťaly a druhá alikvotní řada při zavření konce píšťaly.²⁰ Při otevřeném konci píšťaly se ozývají sudé i liché alikvotní tóny. Při uzavření konce se základní frekvence rovná akustické čtvrtlně, tedy tónu o oktávu nižšímu (který je však jen teoretický a reálně se neozve), a píšťala produkuje pouze liché alikvotní tóny, přičemž nejnižší z nich zní vlivem konstrukčních vlastností těchto nástrojů o intonačně něco výš.

Odkrýváním a zakrýváním spodního konce píšťal dosáhneme kombinace obou řad. Na obrázku je vyobrazená řada tónů, která vznikne spojením obou řad. Noty s plnými hlavičkami znázorňují tóny se zavřeným koncem trubice, prázdné hlavičky pak tóny s otevřeným koncem.

¹⁸ Podobně jako Lengova a Kružliakova publikace používám pojem „tónotvorný otvor“ namísto pojmu „labium“.

¹⁹ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdírkové píšťaly, Šesťdírkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 4

²⁰ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdírkové píšťaly, Šesťdírkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 7

21

Nejnižší tóny jsou velmi slabé, k vyšším je zapotřebí větší intenzity proudu vzduchu, pak se ozývají ve slucích.

Píšťalu je tedy možné držet dvěma způsoby: mezi palcem a prstíčkem, kdy prostředníček zespoda zakrývá spodní otvor nebo mezi palcem a prostředníčkem, kdy otvor hráč zakrývá ukazováčkem. Držení nástroje i přikládání k ústům ovlivňuje délka píšťaly, tónotvorný otvor a typ příústního kolíku.²²

Při hře melodie je důležité umět regulovat intenzitu vzduchu a současně otevřít nebo přiuzavřít konec píšťaly a tím zvolit tónovou řadu z alikvotních tónů tak, abychom zahráli tón, který potřebujeme. Ve vztahu obou tónových řad platí, že stupeň intenzity proudu vzduchu je shodný pro každé dva sousední tóny, kdy se jedná o jeden ze základní řady a druhý nejbližší nižší tón.

Pro bezdírkové píšťaly je typická lydická tonalita se zvětšenou kvartou. Melodie má rozsah kvinty až septimy. Písně mají rubatovo - parlandovou i taneční jednoduchou nebo dvojdílnou formu. Tématem jsou valašské, zbojnické, žertovné náměty a balady. Improvizování bez vokálního písňového ekvivalentu je ojedinělé.²³

Na bezdírkové píšťaly je možné zahrát legato (vázaně, dva i více tónů na jeden dech bez přerušení)²⁴, tenuto (hraní tónu v celé své délce) a staccato (hraní tónu s výrazným oddělením). Legato je nejvýhodnější hrát mezi sousedními tóny, protože u nich je potřebná stejná intenzita proudu vzduchu. Je důležité vázání dvou tónů, nezáleží však, jestli legato začíná spodním nebo vrchním tónem. Melodické ozdoby jsou na tomto principu postaveny (trylek - rychlé střídání hlavního tónu se svrchním sousedním tónem, kdy trylek začíná i končí přízvukným hlavním tónem; nátryl - krátký trylek, který začíná přízvukným hlavním tónem a je vystřídán vrchním vedlejším tónem a poté se vrací hlavní tón;²⁵ příraz - připojení tónu před hlavní tón, jehož dobu tím o něco zkrátí; odraz - nota

²¹ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdírkové píšťaly, Šesťdírkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 8

²² Pojem „příústní kolík“ vychází z terminologie samotných výrobců. Jedná se o dřevěný váleček, který směřuje proud vzduchu určitým směrem.

²³ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdírkové píšťaly, Šesťdírkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 13

²⁴ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdírkové píšťaly, Šesťdírkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 8

²⁵ ZENKL, Luděk. *ABC hudební nauky*. 3. nezm. vyd. Praha: Supraphon, 1982. str. 47-48

nastupující po hlavním tónu). Důležitou roli u melodických ozdob hraje rychlé zakrývání a odkrývání spodního otvoru píšťaly.

Při hraní legato se musí správně pracovat s intenzitou proudu vzduchu. Dochází k přelomu akustických vln vzduchového sloupce a přechod jednoho tónu ke druhému se tím pádem prolíná. Proto se legato u tónů vzdálených o více než interval sekundy vyskytuje jen málokdy.

Stejně tak vzniká i tenuto a staccato, kde jednotlivé tóny potřebujeme oddělit různou intenzitou proudu vzduchu. Toho docílíme přitlačením jazyka o horní patro a tak přerušíme proud vzduchu, který hráč vhání do trubice. Při uvolnění jazyka lze začít novým stupněm intenzity vzduchu. Ve hře na píšťalu lze pak kombinovat legato, staccato i tenuto. Hráč se nadechuje dle potřeby mezi melodickými frázemi nebo před dlouhými tóny.²⁶

Různé píšťaly mohou mít odlišné ladění, avšak poměry v intervalech tónů jsou stejné. V základní tónové řadě při otevřeném konci trubice je mezi 3. a 4. alikvotním tónem kvarta, mezi 4. a 5. velká tercie a mezi 5. a 6. malá tercie, dále 6. a 7. malá tercie a tak dále. Durový kvintakord od základního tónu tvoří 4., 5. a 6. alikvotní tón. Před hraním je důležité zorientovat se v tónech a najít ten, kterým píseň začíná. K tomu se využívá takzvaného rozfuku. Rozepisují se o něm v kapitolách o fujaře.

Dále je potřeba nacvičit cit pro přefukování a získat tak jistotu při hraní. Lze zkusit střídáním výchozího tónu s tóny různých vzdáleností a postupně zrychlovat tempo hraní.

Dalším problémem bývají hry legat mezi tóny, protože je požadována práce s intenzitou proudu vzduchu. To lze nacvičovat například na souvislé řadě tónů.

Charakteristickým znakem bezdírkových píšťal je časté „přeskakování“ tónů. Je to z důvodu kvality nástroje nebo hráčem, který si není jistý svým projevem.²⁷

Bezdírkové píšťaly - interpretační styl

Všechny bezdírkové píšťaly mají bez ohledu výskytu v různých oblastech Slovenska stejnou hmatovou techniku a užívanou tónovou řadu, která tvoří základ pro různý individuální styl. Ve všech však nacházíme společné znaky bez ohledu na

²⁶ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdievkové píšťaly, Šesťdievkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 9

²⁷ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdievkové píšťaly, Šesťdievkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 10

příslušnost k určité oblasti. Rozdílnost můžeme vnímat v individualitě hráče nebo charakteru interpretovaných písní, popřípadě typem tónotvorného otvoru těchto píšťal.

Kvůli hráčské technice na bezdírkové píšťaly (přefukování) je patrné, že při opětovné interpretaci písní je proměnlivost melodiky častá - postačí jen změnit intenzitu proudu vzduchu, ať už záměrně či nezáměrně, a tón je o tercii vyšší nebo nižší.

Pokud se u vokální verze vyskytne citlivý tón k základnímu tónu (velká septima, která se na bezdírkových píšťalách nevyskytuje), často se nahrazuje spodním 5. stupněm nebo základním tónem.

Melodické ozdoby jako nátryl, trylek a odraz se provádějí většinou jen na 2., 4. a 6. stupni. Legato lze hrát i u hlavních tónů s ozdobnými, které bývají o sekundu výše i při rychlém střídání.

Příraz je hrán se zakrytím spodního otvoru trubice, často spojeným s o sekundu vyšším tónem u otevřeného konce.²⁸

Při hře na bezdírkové píšťaly se stejně jako u fujary uplatňuje přefuk, tedy zesílení intenzity vzduchu, čímž zazní vysoké alikvotní tóny. Tato melodická ozdoba má však větší uplatnění při hře na fujaru, stejně tak i vibrato prováděné často jen na dlouhých závěrečných tónech a to střídavým zesilováním a zeslabováním tlaku vzduchu.

Jedním z nejdůležitějších faktorů u píšťal je artikulace. Převažuje tenuto. Legato je často u dvojice tónů, pro které je potřeba stejné intenzity proudu vzduchu, i když tomu tak být nemusí. Záleží poté na hráči, který může legatem spojit i více tónů a tak musí intenzitu proudu vzduchu přizpůsobit stoupajícím nebo klesajícím tónům.

Všechny tyto výrazové prvky jsou v různé míře používány všemi hráči na bezdírkové píšťaly, záleží pouze na technických schopnostech a přístupu hráče do jaké míry jich využívá a jaké upřednostňuje.²⁹

Dále záleží i na typu nástroje a jeho tónotvorném otvoru. Ty s příústním kolíkem efektivněji využívají proud vzduchu, což umožňuje souvislé udržování dlouhých tónů. Nástroje bez příústního kolíku mají větší spotřebu vzduchu. Hráč tak musí melodické fráze hrát rychleji nebo úsečně s častými nádechy se zkrácenými posledními tóny před nádechem. I přesto mají takové nástroje výhody, například snadnější hraní legata mezi tóny, kde je potřebná změna intenzity proudu vzduchu.

²⁸ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdírkové píšťaly, Šesťdírkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 11

²⁹ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdírkové píšťaly, Šesťdírkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 12

Písne jsou mimo instrumentálního zpracování také zpívané, jejich verze jsou podobné jako u fujar- na začátku před první písni, kterou hráč hraje, většina z nich zahraje rozfuk, který zakončí několika tónovou melodickou formulí a základním tónem.³⁰

Aerofony hranové bezštěrbinové - příklady

Hvizdky jsou bezdírkové a bezštěrbinové nástroje. Jde o předměty, na které lze hrát bez jejich větších úprav, např. žaludová čepička, skořápka z lískového ořechu nebo jiné tvrdé obaly plodů. Tón hráč vytvoří vzduchovým proudem z úst tak, že naráží na hranu tohoto nástroje. Jeho objem je pak rezonátorem, který zesílí některý z alikvotních tónů základního tónu. Jde o jednotónový nástroj, jehož tón lze intenzitou vhněného vzduchu mírně snížit či zvýšit.³¹

Podolka je hranový cylindrický kovový nástroj. Kovová trubička je z obou stran otevřená. Vrchní konec, který se při hraní přikládá na spodní ret, je šikmo seříznutý. I zde vzduchový sloupec naráží na horní hranu a vzniká třetí tón pomocí vzduchového sloupce uvnitř trubičky. Konec se při hře zakrývá ukazováčkem nebo prostředníčkem pravé ruky. Píšťalová trubice svou délkou podmiňuje základní ladění i intonační vlastnosti nástroje. Dokáže vytvořit alikvotní tóny od 1. po 8.-10. a při zavřeném konci liché alikvotní tóny od 1.-13., avšak přenesené o oktávu níže. Další variantou podolky jsou hlupštyková a dahylová píšťalka, které jsou vyráběny z lodyhových stvolů.³²

Flétnička je jediným zástupcem příčných hranových cylindrických bezštěrbinových píšťal ve slovenském instrumentáři. Je vyrobena z bezového dřeva a má tvar cylindrické trubice, která je na jednom konci uzavřená. Oválný hranový otvor a šest hmatových otvorů najdeme v jedné rovině. Horní tři otvory hráč ovládá prsty levé ruky, dolní otvory pravou rukou.³³

³⁰ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdiarkové píšťaly, Šesťdiarkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 13

³¹ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 84

³² LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 85

³³ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 86-87

Aerofony hranové štěrbinové - příklady

Vrbová píšťalka je cylindrický štěrbinový bezdírkový nástroj vyráběný v jarních měsících. Jde o proutek s příústním kolíkem, který je vsazený do horního konce trubičky. Konec nástroje lze nechat otevřený.³⁴ Rozlišujeme dva typy těchto píšťalek - s otevřeným koncem (zahraje jeden tón) a se zavřeným koncem (lze zakrýt jeden konec a proto je možné zahrát dva různé tóny).³⁵ Alikvotní tóny z důvodu velikosti nástroje nejsou možné. Tón vzniká vhnáním vzduchu do štěrbinu a na hranu.

Vrbová koncovka je polopříčný kónický se zužující nástroj s otevřeným koncem. Skládá se z příústního kolíku, vzduchové štěrbinu a tónotvorného otvoru s oblou hranou a píšťalové trubice.³⁶ Hráč nástroj na horním konci drží levou rukou a vhná vzduch do vzduchové štěrbinu, dolní konec vrbové koncovky drží pravá ruka, jejíž ukazováček či prostředníček zakrývá a odkrývá její konec. Při otevřeném konci lze zahrát alikvotní tóny od 2.- 6 při zavřeném liché alikvotní tóny od 3.-13., ty však zní o oktávu níže.

Kosáček je polopříčný cylindrický nástroj vyrobený z bezového dřeva. Horní konec dřeva je seřezán a na delší stěně pláště má oblouček s rovnou hranou. Hráč svým jazykem nahrazuje příústní kolík, který zde chybí. Tón je tvořený přefukováním a střídavým zakrýváním a odkrýváním konce nástroje.³⁷

Vábnička je nástroj s jedním bočním hmatovým otvorem. Jeho název je odvozen od jeho účelu použití. Sloužil totiž ptáčníkům, kteří se tak snažili napodobit různé druhy ptačího zpěvu (jeden z druhů vábničky připomíná svým vzhledem hlavu a trup ptáka). Umožňuje reprodukovat dva tóny a jejich intervalový poměr záleží na třecím tónu, délce vzduchového sloupce a umístění otvoru. Při zakrytí dírky vydává nástroj tón nižší, při otevřené dírce tón vyšší.³⁸

Trojdírková jednoručka je cylindrický nástroj se třemi bočními otvory. Tónotvorné zařízení obsahuje příústní kolík, vzduchovou štěrbinu půlměsícového tvaru a tónotvorný otvor s rovnou hranou. Píšťalová trubice se skládá ze dvou půlplášťů vyrobených

³⁴ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 88

³⁵ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 87

³⁶ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 88

³⁷ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 91

³⁸ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 92

z lískového dřeva. Obě tyto části jsou k sobě stažené nití a pokryté kůrou z břízy nebo třešně.³⁹

Hadrářská (handrlácká) píšťalka má cylindrický tvar. Ten je daný tvarem kosti, ze které je zhotoven (vepřová nebo beraní stehenní kost). Tón vytváří příústní kolík, vzduchová štěrbinu a tónotvorný otvor s rovnou hranou. Dva hmatové otvory jsou umístěné na vrchní straně píšťaly, třetí otvor zespoda. Spodní konec píšťaly při hraní je částečně zakrýván malíčkem pravé ruky, která zároveň ovládá hru na bočních hmatových otvorech. Jednou z jejích zvláštností je kolísavá intonace vzhledem k její menzuře.⁴⁰ Sloužila jako signalizační nástroj, který oznamoval příchod hadrníka na vesnici.⁴¹

Trojdírková píšťala je rovný cylindrický nástroj, který má tři boční hmatové otvory. Její tónotvorné zařízení tvoří příústní kolík, vzduchová štěrbinu podlouhlého tvaru a tónotvorný otvor s rovnou hranou. Tři hmatové otvory jsou rozmístěny v dolní třetině trubice. U dolního konce trubice se nachází doladovací otvor. Rozložení hmatových otvorů dokazuje, že trojdírková píšťala je považována za mladší vývojový druh dětvanských fujar. Nasvědčují tomu i další faktory. Oba tyto nástroje jsou cylindrické vrtané píšťaly a také mají podobné intonační vlastnosti.⁴² Trojdírkové píšťaly byly pravděpodobně dříve nejvíce rozšířeny ve slovenských hornatých oblastech (muzea zde vystavují velké množství těchto píšťal).⁴³ Oproti fujarům však trojdírkové píšťaly nejsou ornamentálně zdobeny.⁴⁴ Fujarům v této diplomové práci bude věnována samostatná kapitola.

Čtyřdírková píšťala, lidově nazývaná „píščala“, je z jasanového dřeva. Horní konec nástroje má tónotvorné zařízení, které obsahuje příústní kolík, vzduchovou štěrbinu a tónotvorný otvor s rovnou hranou. Ta je na opačné straně od hmatových otvorů, které jsou ve střední třetině píšťaly. Dolní konec je zakrytý mosazí. U tohoto pastýřského nástroje přefukování do vyšších alikvotních tónů není možné.⁴⁵

Pastýřská píšťala je šestdírkový nástroj, který patří k nejrozšířenějšímu druhu slovenských lidových hudebních nástrojů. Její precizní tónotvorné zařízení (příústní kolík,

³⁹ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 93

⁴⁰ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 97

⁴¹ KURFÜRST, Pavel. *Hudební nástroje*. Praha: TOGGA. str. 722

⁴² LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 97

⁴³ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 98

⁴⁴ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 99

⁴⁵ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 106

vzduchová štěrbinová pravidelného podélného tvaru a tónotvorný otvor s rovnou hranou) je jednou z charakteristických konstrukčních a tím i akustických vlastností. V dolní polovině trubice je umístěno šest hmatových otvorů a pro jejich čistou intonaci je důležitá jejich poloha i velikost. Jen správným opracováním bezového dřeva a zkušeností výrobce může vzniknout kvalitní pastýřská píšťala. Výrobě této píšťaly věnuji jednu z kapitol diplomové práce.⁴⁶

Jarmareční píšťala je zvláštní po stránce technické, tvarové i akustické. Povrch nástroje je ručně opracován soustruhem na dřevo. Dvě trojice bočních otvorů jsou posunuté výše a proto 2. a 5 stupeň zní o $\frac{1}{4}$ tónu výš.⁴⁷

Konstrukcí dvojačky, štěrbinové hranové cylindrické dvojpíšťaly, jsou dvě samostatné píšťalové trubice se štěrbinami shodných tónotvorných otvorů shodného základního ladění. Každá z nich je vyrobená podobným způsobem jako pastýřské píšťaly. Pravá píšťalová trubice má šest bočních hmatových otvorů, ale levá nemá žádný. Tyto dvě píšťaly jsou potom spojeny paralelně vedle sebe a to tak, aby do nich bylo možné současně foukat vzduch stejné intenzity.⁴⁸ Výsledný zvuk je dvojhlas. Bezdírková píšťalka produkuje průvodní tóny, jejichž intonační výška je závislá od intenzity vhněného vzduchu při hře na šestidírkovou píšťalu. Technologie výroby, druh ornamentů i akustické vlastnosti jsou stejné jako u pastýřských píšťal.⁴⁹

Valašská píšťala je cylindrická píšťala tvarem připomínající hranol s obdélníkovým průřezem. Jsou v ní podélně provrtané dva otvory stejného průměru. Každý z nich má na horním konci tónotvorné zařízení s příústním kolíkem, vzduchovou štěrbinou podlouhlého obdélníkového tvaru a tónotvorným otvorem s rovnou hranou. Pravá píšťalová trubice má šest bočních hmatových otvorů, levá nemá žádný. Tónotvorné otvory jsou umístěné na protilehlé straně bočních hmatových otvorů.⁵⁰ Tento typ píšťal je na Slovensku dochovaný dodnes.⁵¹

⁴⁶ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 107

⁴⁷ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 110

⁴⁸ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 115

⁴⁹ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 116

⁵⁰ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 120

⁵¹ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 121

Sedmidírková píšťalka je z hlediska konstrukčního zajímavá píšťalovou trubicí a také počtem hmatových otvorů. Na horním konci vydlabané píšťalové trubice se nachází tónotvorné zařízení, které obsahuje příústní kolík, vzduchovou štěrbinu pravidelného podlouhlého tvaru a tónotvorný otvor s rovnou hranou. V dolní polovině píšťaly je v jedné ose rozmístěno sedm bočních hmatových otvorů. Celá píšťalová trubice je kromě hmatových otvorů a tónotvorného otvoru pokrytá třeshňovou kůrou. Od šedesátých let se tento nástroj používá poměrně vzácně.⁵² Kromě dřevěných píšťalek existují také plechové, vyrobené z hrubě opracovaného plechu. Jejich vzduchová štěrbinu má tvar půlměsíce a oblou hranu. Akustická i intonační kvalita těchto nástrojů je v porovnání se dřevěnými nižší.⁵³

Osmidírková píšťala je svou technologií výroby, typem dřeva i celkovým tvarem podobná šestidírkové píšťalce. Osm bočních hmatových otvorů je umístěno ve třetí až páté pětině trubice. Jsou velikostně neurčeny. To neumožňuje u hranových píšťal přefukujících do vyšších harmonických tónů vytvořit čisté diatonické nebo chromatické pořadí tónů.

⁵² LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 123

⁵³ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 124

Hudebníci a výrobci lidových nástrojů z rodu Kružliakových

Kromě výroby fujar byly i píšťaly hudebním nástrojem, který zaujal důležité místo v rodu Kružliakových. Už nejstarší Ján Kružliak I. hrával na dřevěnou píšťalu, kterou si sám vyrobil. Syn Ján II. na své píšťale hrával svým dětem a Ján III. v roce 1990 ze svých zkušeností a znalostí sepsal knihu „Hráme na ľudové hudobné nástroje“. V ní popsal výrobu i rozdělení píšťal, ukázal jejich zdobení a techniku hraní. V následujících kapitolách se zmiňují o životech čtyř generací Kružliaků a dále výrobou píšťal a fujar. Vzhledem k tomu, že všechny zmíněné osoby mají jméno Ján, pro přehlednost přidávám ke každému z nich příslušnou římskou číslici.

Ján Kružliak I. (3. 7. 1882 – 15. 12. 1945)

Ján Kružliak nejstarší se narodil roku 1882 v Dětvě, tehdy vesnicí pod nevyšší horou středního Slovenska - Poľanou. Tato oblast byla a stále je významným střediskem slovenského lidového folkloru a výroby hudebních lidových nástrojů.

Od dětství ho zajímala práce se dřevem. Svoji první fujaru zdědil a naučil se na ni hrát už jako malý pastýř. Své nadání měl v krvi. Byl jedním z prvních výrobců lidových aerofonických nástrojů z rodu Kružliakových a interpretem dětvanských lidových písní ve hře na píšťalu, flétnu, fujaru a dudy.

Jeho postupům při výrobě nástrojů i hře na dětvanskou píšťalu se přiučovali i jedni z nejlepších fujaristů jako byli například Josef Rybár, Peter Paciga a další.⁵⁴

Později se přestěhoval do nedaleké obce Vígľaš. Zde byl zaměstnán u Československých drah na Vígľaši, kde i nadále vyráběl píšťaly, fujary a flétny a zaučoval tamější zájemce o tyto nástroje, hlavně Matúše Nosáľa, se kterým zde pracoval.⁵⁵ Byl učitelem známých folkloristů Ing. Petera Paška či národního umělce Karola Ladislava Zachara.

⁵⁴ TEPLICKÝ, Daňo. *Zachovaná a zveľadená hudobná dedovizeň*. Rytmus. Vydavateľství OBZOR, Bratislava. leden 1985, str. 16

⁵⁵ Rozhovor s Jánem Kružliakem dne 20. října 2018, Mirovice

Hrával na flétnu, dudy, housle i heligonku⁵⁶ (dudy se však dodnes nedochovaly⁵⁷). Se svými oblíbenými písněmi jako „Spoza vrch Poľany“, „Detvani, Detvani, čierna zem pod vámi“ či „Hore Detvou idem“ a dalšími sólově vystupoval na okresních či krajských vystoupeních.

Tak jako zdobil píšťalky a fujary, tak dokázal svými ornamenty obohatit dřevěné doplňky či nábytek.

V časopisu Rytmus o něm v roce 1985 píše: „ Jeho precízne vyrezaný ornament starodetvianskeho vzoru podnes inšpiruje a nadchýňa svojou ladnosťou a kompozičnou kultivovanosťou i mnohých dnešních výrobcov fujár, jako i znalcov a tvorcov ľudového rezbárstva na Slovensku.“⁵⁸

Ján Kružliak II. (29. 4. 1924 – 3. 2. 2007)

Dalším pokračovatelem rodinné tradice se stal Ján Kružliak II. Narodil se jako nejmladší dítě Jána Kružliaka I. Po svém otci zdědil cit pro hudbu i výtvarné umění - byl velmi zručným malířem.

Jeho tvorbu i hraní na nástroje však omezilo jeho zranění. Po skončení školy pracoval ve dřevoskladě, kde si vážně zranil nohu. Nevydařená léčba jeho zdravotnímu stavu uškodila a špatně srostlý bederní kloub mu znemožnil naplno se věnovat výrobě nástrojů, kterou také ovládal. Na soutěži lidové umělecké tvořivosti několikrát vystupoval se svým zpěvem a hrou na píšťalu, získal i několik cen⁵⁹ (r. 1957 v Čiernom Balogu, r. 1959 na Sliachi, také na Folklorních slavnostech po Poľanou v Detvě r. 1969 a r. 1971). Nahrával také svou píšťalkovou hru pro Etnomuzikologický ústav Slovenské akademie věd. Aktivně v letech 1975-1978 vedl ženský pěvecký sbor na Vígľaši.⁶⁰

Hrát na fujaru a píšťalu se naučil pouhým odposlechem hry svého otce na tyto nástroje. Jeho syn Ján říká: „Do akej míry to mal presne opočúvané neviem posúdiť, ale na jeho hre bolo cítiť, že je to ľudová hra.“⁶¹

⁵⁶ TEPLICKÝ, Daňo. *Zachovaná a zvel'adená hudobná dedovizeň*. Rytmus. Vydavateľství OBZOR, Bratislava. leden 1985, str. 16

⁵⁷ Rozhovor s Jánem Kružliakem dne 20. října 2018, Mirovice

⁵⁸ TEPLICKÝ, Daňo. *Zachovaná a zvel'adená hudobná dedovizeň*. Rytmus. Vydavateľství OBZOR, Bratislava. leden 1985, str. 17

⁵⁹ Rozhovor s Jánem Kružliakem dne 20. října 2018, Mirovice

⁶⁰ TEPLICKÝ, Daňo. *Zachovaná a zvel'adená hudobná dedovizeň*. Rytmus. Vydavateľství OBZOR, Bratislava. leden 1985, str. 17

⁶¹ Rozhovor s Jánem Kružliakem dne 20. října 2018, Mirovice

Jeho velkou zálibou se stala hra na knoflíkovou harmoniku. Na ni hrál vídeňské valčíky, slovenská i česká tanga a jiné lidové písně.⁶²

Od roku 1953 měl i svoji hudební skupinu zřízenou u lesního závodu Vígl'aš, kde byl zaměstnán. Hráli taneční hudbu na společenských akcích.

Zkušenosti a znalosti získané od svého otce předával i svým třem synům - Josef (3. 7. 1961), Vojtěch (26. 9. 1955) a Ján (18. 8. 1954). Nejvíce se tomuto zájmu věnoval nejstarší syn Ján, se kterým vyrobili několik fujar i píšťal.

Své písně i verše, které skládal, zpíval a přednášel na svatbách nebo významných výročích. Složil lidovou „Odu na padlých hrdinů“, která byla r. 1978 zveřejněná v Piesňovej tvorbe ľudu zvolenského okresu a ve zpěvníku SNP (Slovenské lidové povstání).

Mezi nejznámější lidové dětvanské písně, které Ján Kružliak hrál, patří „Ej, povedz, že mi povedz, ej syn môj premilený“, „Ej, horou horou“, „Popod javor chodník“, „Ej Detvani, Detvani“, „Ej, hore pod Poľanou“ a „V Zvolene na zámku, krčmárka bohatá“.

„Môj otec bol veľký pytliač“ je slovenská známá píseň. Ján ji zveršoval těmito slovy:

Môj otec bol Jano Kružliak
a ja jeho syn,
keď on fúkau do fujary,
ja som fúkau s ním.
Fujaru mi vystruhau
a takto mi povedau,
že by som si od malička
ku nej privykau!⁶³

Během svého života jsem měla možnost několikrát slyšet jeho zpěv a hru na harmoniku či flétnu. Jeho malířské schopnosti jsem mohla obdivovat na několika obrázcích, které nám namaloval. Celá desetiletí také psal a výtvarně zkrášloval svými ornamenty kroniku obce Vígl'aše. I když jeho život provázelo vážné zranění, na hudbu nezanevřel a až do konce života se jí věnoval podle svých možností.

⁶² Rozhovor s Jánem Kružliakem dne 20. října 2018, Mirovice

⁶³ TEPLICKÝ, Daňo. *Zachovaná a zvel'adená hudobná dedovizeň*. Rytmus. Vydavatelství OBZOR, Bratislava. leden 1985, str. 17

Ján Kružliak III. (18. 8. 1954)

Ján Kružliak III. je najstarší ze tří synů Jána Kružliaka II. Narodil se v roce 1954 v Banské Bystrici. Od sedmi let se věnoval hře na housle, od osmi let zpíval v dětském folklorním souboru Zornička v Lidové škole umění ve Zvolenu. Svého dědečka už neměl možnost poznat a získat tak od něj zkušenosti s hraním i výrobou lidových nástrojů, neboť zemřel devět let před jeho narozením. Jako jedenáctiletý chlapec navštěvoval společně s mladším bratrem Vojtěchem kurz výroby šestidírkových lidových píšťal u známého mistra - místního lidového výrobce Matúše Nosáľa. Ten se naučil vyrábět píšťaly od dědečka Jána I. a poté předával tuto zkušenost dál. Několik chlapců z rodné vesnice Vígľaš navštěvovalo jeho kurzy. Každý měl za úkol v době několika týdnů vyrobit píšťalku.

Po skončení kurzu Ján pokračoval ve výrobě píšťal, ale i fujar. Ve svých čtrnácti letech vyrobil svůj první vlastní nástroj - píšťalu i fujaru. „Otec ovládal postup výroby, tak mi mohol poradit'. Na prvej fujare mi urobil prieduch – tónotvorné zariadenie. Je take isté, ako na píšťalke, alebo zobcovej flaute, ale väčšie.“ Otec Ján obstarával také náradí potrebné k výrobě - vrtáky různých rozměrů (10, 12, 14, 16, 18, 30 mm), dlátka, nožíky, rašple, kyselinu dusičnou na barvení ornamentů.

Ján vystudoval konzervatoř v Bratislavě- hru na housle a fujaru. V té době hrál na housle a fujaru ve folklorním souboru Gymnik pod záštitou Fakulty tělovýchovy a sportu Univerzity Komenského. Ve volných chvílích pokračoval ve výrobě píšťal a fujar a začal se též věnovat i problematice ladění hmatových otvorů těchto nástrojů, protože jejich rozestavení neodpovídá vždy celým tónům a půltónům v tónové řadě fujary. Ornamenty chtěl nejdříve vytvářet „své“, později začal vycházet ze vzoru - z jediné fujary svého dědečka, která se v rodině zachovala.

Po skončení konzervatoře a základní vojenské služby ve Vojenském uměleckém souboru nastoupil na Filosofickou fakultu Univerzity Komenského v Bratislavě na obor Hudební věda. Toto studium ukončil diplomovou prací na folklorní téma - „Variačná technika predníkov ľudových hudieb na Podpoľaní“.

Od roku 1982 byl Ján houslistou v Orchestru lidových nástrojů Slovenského rozhlasu v Bratislavě. K houslím přidává hru na píšťalu a fujaru a také upravuje lidové písně pro orchestrální provedení skladeb a jejich následné nahrávání (jedná se o zhruba 60 skladeb, z nichž v osmi, ve kterých sám hraje sólo na píšťalu za doprovodu orchestru).

V roce 1986 napsal knihu o lidových píšťálách „Hráme na slovenské ľudové píšťaly- bezdierkové a šesťdierkové“. V této knize charakterizuje popis jejich výroby, způsob hry na ně, interpretační styl a variační techniku.

Po rozpadu Orchestru lidových nástrojů učí od roku 2004 hru na housle v Bratislavě. Současně vede dětskou lidovou hudbu „Čečinka“ a upravuje lidové písně pro jednotlivé nástroje souboru a pro zpěváky. Bohatě celoživotně získané zkušenosti předává mladé generaci hudebníků výukou hry na fujaru a píšťalu.

Své nástroje dává svým žákům ve folklorním souboru nebo známým folkloristům. Některé píšťaly vyráběl i pro umělecký soubor Lúčnice. Ve svých volných chvílích nástroje vyrábí pro sebe a pro případné zájemce.⁶⁴

Ján Kružliak IV. (1. 6. 1981) - životopis

V hudební tradici v rodině Kružliakových v současné době pokračuje Ján Kružliak IV., nejstarší syn Jána Kružliaka III.,⁶⁵ výrobce fléten a fujar.⁶⁶ Je multizánrovým houslistou, aktivně se věnuje několika různým hudebním stylům. Proto se stal vyhledávaným komorním i sólovým hudebníkem.

V letech 2004 až 2009 vystudoval na Církevním gymnáziu v Bratislavě kromě hry na housle také hudební kompozici, jazz a improvizaci, které se věnuje i nyní. Pokračoval studiem hry na housle na Vysoké škole múzických umění v Bratislavě a zároveň vystudoval Royal Academy of Music v Dánsku, obor klasická hudba a takzvaná „global music“. Po skončení Vysoké školy muzických umění získal nové znalosti na Státní konzervatoři v oboru zvuková a hudební režie. Dostal se do povědomí veřejnosti jako hudebník, herec nebo autor scénické hudby.

Ján Kružliak IV. se zabývá několika různými hudebními žánry počínajíc klasickou hudbou (Orchester Opery SND, Aarhus Symphony Orchestra, Randers Chamber Players, Junges Klangforum Mitte Europa, European Philharmonic Orchestra, Synfonický Orchester Viva Musica!), lidovou hudbou a world music (Zuzana Mojžišová a jej Družina, La3no Cubano, The Surge), jazzem (Bratislava Hot Serenaders, Ľudové Mladistvá, Valér Miko), dále

⁶⁴ Rozhovor s Jánem Kružliakem dne 20. října 2018, Mirovice

⁶⁵ <http://www.kzp.sk/ine-podujatia/podujatie/3xstrumentsviolins1>

⁶⁶ <https://1beat.org/people/jan-kruzliak/>

rock-popem (spolupráce s kapelami Medial Banana, Lavagance, Billy Barman, Walter Schnitzelson, Martina Javor, Lovely Pimps a další) i elektronickou hudbou ve spolupráci s různými DJ (Jimmy Pé, Petijee, Dj Mathews, VelvetSky), a současnou (Ensemble Ricercata, EnsembleSpektrum, Soozvuk, Veni) a experimentální hudbou,⁶⁷ nahráváním – tzv „loopováním“ vlastní hry naživo a používáním různých efektů.⁶⁸ Prosazuje se i na divadelní scéně, ať už jako hudebník – herec, či autor scénické hudby. Účinkoval také například v představeních Bratislavského loutkového divadla nebo Slovenského národního divadla.

Stále se zabývá nahráváním a spoluprací na scénické hudbě s některými režiséry a choreografy současného tance- je autorem hudby divadelních představení, jako je Hoax (DAB Nitra, 2018), Jasné v pohode (Městské Divadlo Žilina, 2016), Mátohy (Divadlo Andreja Bagara v Nitře, 2010) či Zlatovláska (Bratislavské loutkové divadlo 2013) a Janko Hraško (Loutkové divadlo Košice 2014), a v neposlední řadě také spolupracuje s divadlem LUDUS A VŠMU.⁶⁹

Ján Kružliak IV. je spoludržitelem ceny Dosky 2008⁷⁰ (nejznámější divadelní cenou na Slovensku)⁷¹ za nejlepší scénickou hudbu k projektu Canto Hondo, Bratislavského alternativního tanečního divadla Elle Danse, dále spoludržitelem ocenění Grand Prix drama 2010 za divadelní inscenaci Projekt Svadba. Roku 2001 obdržel lidový soubor LIPA pod jeho uměleckým vedením cenu Laureát celoslovenské soutěže lidové hudby.

V současné době se tento úspěšný hudebník věnuje „staré hudbě“ v několika tělesech i jazzové hudbě a moderní hudbě. O některých z hudebních uskupení se v práci zmíním později.

Smyčcové kvarteto Spektrum Quartett, které uvádí nová díla současných skladatelů, založil v roce 2012. S Janou Kirschner se společně s tímto kvartetem zapojili do koncertního projektu Moruša a Komorne.⁷²

Velkou inspirací v jeho kariéře byla rodinná hudební tradice, avšak výroba fujar a píšťal pro něho nebyla prioritou. „ Já som to troška pokazil, lebo já nevyrábam, ale chcem sa to naučit.“

⁶⁷ <https://1beat.org/people/jan-kruzliak>

⁶⁸ <https://1beat.org/people/jan-kruzliak/>

⁶⁹ <http://www.kzp.sk/ine-podujatia/podujatie/3xstrumentsviolins1>

⁷⁰ <https://1beat.org/people/jan-kruzliak>

⁷¹ <https://www.cenydosky.sk/sk>

⁷² <http://www.kzp.sk/ine-podujatia/podujatie/3xstrumentsviolins1>

V jeho pracovní i rodinné vytíženosti snad v budoucnu nalezneme sílu pro učení se a přebírání zkušeností od svého otce o tradiční rodinné výrobě, aby neupadla v zapomnění.⁷³

La3no Cubano

La3no Cubano je slovenská multižánrová kapela, kterou v roce 2005 založil Tono Gúth. Nejdříve šlo o skupinu hráčů na bicí nástroje, kteří hráli africkou, latinsko-americkou, arabskou, cikánskou a balkánskou hudbu, drum&base nebo funky. Postupně se přidávaly melodické nástroje. Kapela se účastní několika festivalů na Slovensku (Urban Art festival, Dni Petržalky, POKE festival aj.) i v zahraničí (Srbsko, Česká republika, Dánsko, Polsko, či Anglie).⁷⁴

V roce 2012 vydali své první album Rodina (název odvozený od rodinných vztahů, které panují mezi členy kapely), které vzniklo na základě inspirace hudby tvořené už od roku 2005.⁷⁵ Členové kapely jsou Tono Gúth a Roman Kovács (perkuse, zpěv), Adam Kováčik (timbales, zpěv), Jano „Boldy“ Boldiš (alt saxofon, dřevěná flétna, zpěv), Jano „Kružlo“ Kružliak IV. (housle, efekty, zpěv), Miloš „Bulči“ Bulík (baskytara) a Peťo „Peťuldo“ Kunzo (klávesy).⁷⁶ Kromě koncertů a veřejných vystoupení se účastní letních škol bubnování, kurzů rytmiky i workshopů pod záštitou Bubnové školy Rytmika, jejímž zakladatelem je Tono Gúth.⁷⁷

Bratislava Hot Serenaders

Orchestr Bratislava Hot Serenaders je slovenské hudební těleso, které vzniklo na začátku devadesátých let na Slovensku. Inspiruje se americkou hudbou dvacátých let minulého století spojenou se jmény jako je Bix Beiderbecke, Louis Armstrong, Red Nichols aj. a světoznámými orchestry Bennyho Goodmana, Paula Whitemana a dalšími. I písně slovenského hudebníka Františka Krištofa Veselého se staly nezbytnou součástí programů tohoto orchestru - pravidelně doplňují jeho koncerty a vystoupení. Jednou ze

⁷³ Rozhovor s Jánem Kružliakem dne 20. října 2018, Mirovice

⁷⁴ <http://www.la3nocubano.sk/>

⁷⁵ <http://www.la3nocubano.sk/album-rodina>

⁷⁶ <http://www.la3nocubano.sk/kapela>

⁷⁷ <http://www.rytmika.sk/n-t-m-0>

stálých skladeb se od roku 2006 stala Rhapsody In Blue od George Gershwina, kterou v Bratislavě poprvé zahráli na letním festivalu Viva musica!.⁷⁸

Své příznivce nachází na Slovensku, ale také v zahraničí, konkrétně v Maďarsku, České republice, Velké Británii, Holandsku či Rusku. Na svém kontě mají 11 alb, poslední z roku 2018 s názvem „I like that“. Ve spolupráci s Milanem Lasicou nahráli tři úspěšná alba.⁷⁹ Za zmínku stojí také přátelské koncerty na Slovensku i v České republice s Ondřejem Havelkou a jeho Melody Makers.

Orchestr tvoří patnáct hudebníků, dva zpěváci a dámské vokální trio Serenaders Sisters. Všichni účinkující vystupují v na míru ušitých oblecích a šatech ve stylu dvacátých let, orchestr hraje na autentické nástroje z tohoto období.

Bratislava Hot Serenaders patří ke světové špičce v autentické interpretaci jazzové hudby.⁸⁰

Ludové Mladistvá

Ludové Mladistvá je netradiční jazzovou a world music kapelou hudebníka a klavíristy Martina Štefánika, která vznikla v roce 2016. Jeho skladby propojují prvky folkloru, jazzu i moderní hudby - právě tím dokázala zaujmout širokou veřejnost, ne však vždy v kladném slova smyslu.⁸¹

Toto devítičlenné seskupení získalo za svou krátkou dobu působení již několik ocenění, například Objev roku na RHA festivalu 2016 a mezinárodní cenu Jazzfruit v Praze.

Čerpá inspiraci hlavně ze slovenských lidových písní, u některých využívá jen základní motiv a dále si skladbu upravuje a skládá dle vlastní fantazie.⁸²

Kromě bubeníka, baskytaristy, cimbalisty a houslisty (Ján Kružliak IV.) kapelu doplňuje svým zpěvem kvarteto folklorních zpěvaček.⁸³

⁷⁸ <https://www.serenaders.sk/bio.html#content>

⁷⁹ <https://www.mhflj.cz/bratislava-hot-serenaders/>

⁸⁰ <https://www.serenaders.sk/#about>

⁸¹ <http://crossroadsmusic.cz/czech/ludove-mladistva/>

⁸² <https://www.casopisharmonie.cz/jazz/ludove-mladistva-folklor-mladicky-nerozvazny.html>

⁸³ <https://worldmusicfestival.sk/ludove-mladistva-ako-uspesne-skrizit-jazz-s-folklorom/>

Výroba píšťal podle Jána Kružliaka III.

Ján Kružliak III. se výrobou píšťal a fujar zabývá již od svého mládí. Dodnes vyrobil nespočet píšťalek, většina z nich je laděna do D o délce 28,5 cm. Asi 5 z nich se nachází ve Vídni, kde na ně Ján učil hrát děti ze souboru Rozmarín. Jednalo se o děti Slováků, kteří trvale žijí ve Vídni. Další píšťalky vyrobil v tóninách A (dlouhé 37,5 cm), G (42 cm) a D (56 cm) a 20 koncovek většinou laděných do D. Mnoho svých výrobků brával s sebou na vystoupení s folklorními soubory po celém světě (USA, Německo, Francie, Japonsko, Írán) a zde je prodával zájemcům, většinou bývalým krajanům ze Slovenska.

V této kapitole se zabývám výrobou i způsobem hraní na některé nástroje, které Ján osobně vyrábí. Hlavním zdrojem pro tuto kapitolu je jeho kniha „Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdievkové píšťaly, Šesťdievkové píšťaly“ a rozhovory s ním.

Koncovka

Koncovka je lidově nazývaná také „liesková nebo otáčaná písčelka“.⁸⁴ Vnější část píšťaly je mírně kónická v poměru 1,5:2 až 2:1, avšak vnitřní tvar je více kónický.

Vyrábí se z lískových větví silných 2-4 cm, které se po odřezání nechají asi 2 dny proschnout. Délka má být větší kvůli doladování nástroje.

Nejdříve je potřeba si vyměřit a označit délku vzdálenosti od úst po prsty předpažené ruky. Pak se do vyznačených míst vyřízne zářez, na horním konci 5 mm hluboký a u spodního konce o několik milimetrů hlubší (tyto zářezy určují tloušťku výsledné píšťalové stěny). Poté se dřevo podélně rozdělí na dvě poloviny. Je nutné odstranit vnitřní část dřeva. Získaný žlábek se vyhloubí nožem ve tvaru U, aby se vyrovnaly vnitřní strany válce. Směrem k silnějšímu konci se žlábek více prohloubí a rozšíří, tím se vnitřní stěny zúží více než jsou přirozeně na vnějších stěnách dřeva. Při čištění a zarovnávání vnitřních stěn je nutné dbát na okraje styčných ploch, aby po přiložení k sobě správně těsnily. Dolní otvor musí mít takový průměr, který lze zakrýt

⁸⁴ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 129

prstem ruky.⁸⁵ U jedné z poloviny dřeva se několik centimetrů od horního konce vytvoří tónotvorný otvor obdélníkového tvaru, široký a vysoký podle vnitřního průměru píšťaly. Je možné nejdříve předvrtat díрку, která se poté tvaruje do obdélníku. Spodní hrana se šikmo seřízne a vznikne hrana. Pokud je stěna píšťaly příliš silná, můžeme na její vnitřní straně vyřezat kanálek, který je stejně široký jako tónotvorný otvor. U tenčích stěn by po jeho vyřezání mohla prasknout. Vzduchová štěrbina má průřez ve tvaru písmene D.

Dalším krokem je vypracování příústního kolíku. Na výrobu se používá 10-12 cm dlouhý předem vysušený lískový kolík širší než vnitřní průměr horního konce píšťaly. Jeho užší konec zúžíme do takové délky, aby dosáhl na tónotvorný otvor a pokud dostatečně „sedí“, vyznačíme si podle šířky a polohy tónotvorného otvoru místo, kde bude podélně seříznutá plocha na boční straně kolíku. Toto seříznutí by mělo být takové, aby vzduchová štěrbina, kterou kolík vytvoří, nevedla vzduch nízko pod hranu. Jinak musíme kolík naříznout zespodu, naštipneme ho rovnoběžně se seřezanou plochou a do vzniklé mezery vsuneme dřevěnou třísku. Vzduchová štěrbina se tak zmenší a zároveň zvýší svou polohu. Seříznutí kolíku může být po celé délce kolíku, po vnější části, nebo ho lze seříznout několik cm u konce. Na vyčnívající části kolíku necháváme kůru.

Po upravení tónotvorného otvoru přichází na řadu úprava povrchu nástroje. Místa, kde se obě poloviny po spojení dotýkají, se natírají pryskyřicí. Povrch píšťaly lze ponechat v původní lískové kůře.⁸⁶ Obě části nástroje na koncích přivážeme k sobě konopným vláknem nebo po celém obvodu třešňovou nebo březovou kůrou. Musí být nařezaná na 2-3 cm široké pásy. Pás se vsune do mezery mezi poloviny píšťaly na jednom konci a postupně se ovíjí k druhému. Pomocí konopného vlákna nebo lýka se na konci upevní.

Píšťala se před hraním vkládá do vody a uskladňuje se v co nejvlhčím prostředí.

Při hře hráč koncovku pravou rukou drží na jejím dolním konci a ukazováček nebo prostředníček zakrývá spodní otvor. Levá ruka drží nástroj v jeho horní části. Nástroj směřuje šikmo od těla hráče kvůli vyčnívajícímu příústnímu kolíku. Vzduch se vhání do kolíku, který se přiloží svou seříznutou stranou k ústům a vhání vzduch do štěrbin.⁸⁷

⁸⁵ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdierkové píšťaly, Šesťdierkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 29

⁸⁶ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdierkové píšťaly, Šesťdierkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 30

⁸⁷ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdierkové píšťaly, Šesťdierkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 31

Kvůli nepravidelnému tvaru vzduchové šterbiny a nerovností vnitřních stěn je tónový projev koncovky nečistý.⁸⁸

Goralská píšťalka

Goralská píšťalka, nazývaná také jako piscoľka nebo točená píšťalka,⁸⁹ je rovný polopříčný cylindrický nástroj s otevřeným koncem. Je tvořený tónotvorným otvorem a píšťalovou trubicí.⁹⁰

Tvar píšťalky je pravidelný válec z lískového, javorového nebo bezového dřeva, které je uvnitř vyvrtané. Většina výrobců dřevo získává v jarním období, protože je nejméně vlhké. Pro výrobu je vhodná délka 50-80 cm. Jelikož se dřevo vrtá vrtákem, je důležité najít co nejrovnější kus dřeva, se kterým pracujeme. Vnitřní průměr se vrtá podle délky a průměru dřeva a to tak, aby byla dosažena přiměřená menzura (poměr délky a vnitřního průměru, nejlépe 45-50:1). Dřevo se nejdříve od silnějšího konce vyvrtá. Kratší dřevo se vrtá jedním vrtákem o průměru 11-16 mm, delší pak do jedné třetiny vrtákem o průměru 16-20 mm, zbylou část s průměrem 11-16 mm. Spodní otvor trubice musí mít velikost plochy prstu hudebníka. Dříve se vnitřní strana nástroje vyhlazovala ještě rozžhavenou železnou tyčí. Dřevo se několik měsíců nechá vyschnout.

Poté se buď nechá v přirozeném přírodním stavu (pouze je zbaveno kůry a mírně vyhlazeno) nebo se zarovná hoblíkem. Stěny se hoblíkem ztenčí a dále se opracují rašplí. Nakonec se vyhladí skelným papírem tak, že se od horního k dolnímu konci zužují o 2-3 mm.⁹¹ 20-40 mm od horního konce umístíme tónotvorný otvor obdélníkového tvaru, jeho šířka je poloviční vůči průměru vrtání a výška o něco menší). Spodní stěna tónotvorného otvoru je šikmo seříznutá a tvoří hranu. Podélně od tónotvorného otvoru k okraji píšťaly je vyřezaný hranatý kanálek hluboký 2 mm (šířka je dána šířkou tónotvorného otvoru).

Příústní kolík vyrobený z lískového dřeva je o 1-2 mm silnější než vrtání píšťaly. Jeho průměr musí být zmenšen a dohladka opracován, aby se mohl vsunout do píšťaly až

⁸⁸ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 129

⁸⁹ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdierkové píšťaly, Šesťdierkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 20

⁹⁰ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 89

⁹¹ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdierkové píšťaly, Šesťdierkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 20.

po okraj tónotvorného otvoru. Vyčnívající část se zarovná s koncem píšťaly. Na kolík vyznačíme okraje vnitřního kanálku, vzduchové štěrbinu. Kolík se vytluče z píšťaly těžkým kovovým válečkem a vyznačené místo se podélně seřízne. Tak vznikne rovná plocha na boku kolíku. Vloží se opět dovnitř a podle potřeby se upraví. Posledním krokem k dokončení píšťaly je natření vnitřní a vnější části trubice řepkovým, lněným nebo parafinovým olejem.

Při hře ji hráč drží svisle dolů nebo šikmo od své pravé strany těla.⁹² Pravá ruka drží dolní konec píšťaly palcem a prostředníčkem a ukazováček zakrývá spodní otvor. Levá ruka drží nástroj v horní polovině. Tónotvorný otvor je při hře obrácen k tělu hráče a ústy se vhání vzduch do vzduchové štěrbinu.⁹³

Rífová píšťala

Název „rífová“ získala od délkové míry - rífu, který odpovídá vzdálenosti od osy těla ke dlani upažené ruky. Jde o kónický štěrbinový hranový bezdírkový aerofon.

Oproti ostatním bezdírkovým píšťalám má menší délkový rozptyl (86-99 cm). Její kónický vnitřní průměr je od horního k dolnímu konci více než dvojnásobný. Tónotvorné zařízení je podobné jako u koncovky, ale má větší tónotvorný otvor a obloukovitý tvar vzduchové štěrbinu. Příústní kolík ve tvaru ploché destičky svým výstupkem vyčnívá několik centimetrů ven z horního konce píšťalové trubice. I tato píšťala je obalena třešňovou nebo březovou kůrou.

Vyrábí se z lískového nebo jehličnatého stromu. Průměr u spodního silnějšího konce by měl mít 4-4,5 cm. Dřevo se zpracuje do kónického tvaru a vyhladí. Kónický tvar určují letokruhy. Ty musí být stejně vzdálené od středu. Sekerou se naštipne silnější konec a tyto části se od sebe oddělí. Obě poloviny vyhloubíme ohnutým nožem tak, aby stěny zůstaly silné 3-5 mm. Stěny jsou tak tenké, že jsou při silnějším světle průsvitné. To dopomůže ke zjišťování případné nerovnoměrnosti tloušťky stěny. Abychom dosáhli co nejkvalitnějšího tónu nástroje, opracování vnitřních stěn je velmi důležité.

Na jedné polovině nástroje 4-5 cm od horního konce vyřežeme obdélníkový tónotvorný otvor. Jeho spodní strana je seřízlá a tvoří tak hranu, která se směrem ven

⁹² LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 90

⁹³ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdierkové píšťaly, Šest'dierkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 21

rozšiřuje.⁹⁴ I u tohoto nástroje je potřeba obě poloviny natřít živicí nebo lepidlem a ovinout konopnou nití nebo třešňovou kůrou. Po ovinutí je možné ji ozdobit několika kousky bílé březové kůry. Příústní kolík je z lískového dřeva bez kůry. Délka kolíku po jeho zasunutí musí být asi 4 cm. Podle potřeby se vyhladí tak, aby těsně přiléhal. Podle šířky tónotvorného otvoru si označíme místo, kde poté bude seřízlá plocha na boční straně kolíku. Ta by se měla mírně rozšiřovat a také šikmo klesat směrem ke vnějšímu konci. Vytvoří tak společně s vnitřní okrouhlou stěnou nástroje vzduchovou šterbinu ve tvaru D. Záleží na jeho sklonu, který ovlivní nasměrování proudu vzduchu na hranu. Pokud je mezi hranou a plochou kolíku větší mezera, je třeba ji opravit.⁹⁵

Při hře se nástroj drží polopříčně vpravo podél těla, levá ruka přidržuje horní konec na ústech a pravá drží píšťalku na dolním konci a to tak, aby ukazováček nebo prostřední prst mohl zakrývat a odkrývat spodní otvor.⁹⁶ Zkušení hráči dosahují vibrata chvěním rty a horizontálním vytáčením dolního konce píšťalky až o 90 stupňů od základní polohy na obě strany.⁹⁷

Šestidírková pastýřská píšťala

Šestidírková pastýřská píšťala patří vedle fujary k nejcharakterističtějším nástrojům lidové hudby z oblasti Podpoľania.

Je cylindrickým hranovým aerofonickým nástrojem s příústním kolíkem, vzduchovou šterbinou a šesti bočními hmatovými otvory.

Píšťala je vyrobená z 30-60 cm bezového, javorového, jasanového nebo šípkového dřeva.⁹⁸ Důležité je najít dřevo suché a co nejrovnější. Délka se řídí velikostí a laděním nástroje. Vždy však necháváme několik centimetrů více pro případ následného poškození. Vnější průměr má být přiměřený délce nástroje, např. u délky 50 cm je průměr i s kůrou 33-36 mm.

⁹⁴ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdierkové píšťaly, Šest'dierkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 40

⁹⁵ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdierkové píšťaly, Šest'dierkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 41

⁹⁶ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 126

⁹⁷ LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967. str. 127

⁹⁸ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdierkové píšťaly, Šest'dierkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 53

Dřevo vložené do svěráku se vyvrtá nebozezem, jeho průměr určuje menzuru nástroje, která má být přibližně 30:1. Dřevo se částečně zbaví kůry podélnými zářezy nožem, poté vysychá několik měsíců nejlépe v suché větrané místnosti. Vysycháním se zmenší provrtaný průměr píšťaly a proto je nutné další vrtání. V této fázi se také dřevo zkrátí od silnějšího konce na požadovanou délku. Při ladění nástroje kontrolujeme tón foukáním šikmo směrem do prázdné díry.

Povrch píšťaly upravujeme hoblíkem. Je potřeba zarovnat nerovnosti dřeva a ztenčit stěny a dosáhnout mírného zúžení směrem ke spodnímu konci o 2-4 mm. Například Matúš Nosál válcovitý tvar dřeva hobloval do čtyřhranné podoby. U hoblování je nutné hlídat sílu stěn, aby každá hoblovaná plocha a vnitřní průměr stěny byl stejný.⁹⁹

Poté se čtyři podélné hrany zhoublují, aby vznikl osmihran a dalším ohoblováním těchto stěn se tvar postupně zakulatí. Na silnějším konci by stěna měla mít sílu asi 5 mm, na druhém konci 4 mm, u menších nástrojů jsou rozměry o milimetr menší. Zbylé malé hrany se zaoblí rašplí. Celý obvod píšťaly se upravuje rašplí šikmým směrem. Pootáčením mezi prsty se kontroluje pravidelnost zaoblení. Poté se drsný povrch nástroje zarovná dlouhými souběžnými tahy skleněným střepelem a následně skelným papírem, nejdříve hrubším a poté jemnějším do hladkého povrchu. Papírem pohybujeme podélně a rovnoběžně s vlákny dřeva.

Poté pokračujeme výrobou tónotvorného otvoru. Jeho vzdálenost od horního konce by se přibližně měla rovnat vnějšímu průměru tohoto konce. Při mírné nerovnosti tvaru dřeva je tónotvorný otvor na vnitřní straně prohnutí píšťaly. Na vyznačeném místě vyvrtáme otvor o průměru 5-6 mm, u menších píšťal 4 mm. Nožem díрку nejdříve vyřežeme do tvaru čtverce a poté obdélníku. Ten je široký 6-10 mm a vysoký 5-8 mm. Jeho šířku si podle podélné osy nástroje nanese na okraj píšťaly a na horní konec otvoru. Na vyznačeném místě vyřežeme na vnitřní straně až po obdélník hranatý kanálek hluboký 1-1,5 mm. Při práci můžeme využít také dláto nebo pilník.¹⁰⁰ Hrana se vytvoří šikmým seřezáním protilehlé stěny obdélníka nožikem nebo dlátem pod úhlem 20-30 stupňů. Dbáme na rovnoměrnost hrany a vnitřního kanálku. Hrana je z vnitřní a spodní strany oblá a proto ji i zespodu zarovnááme.

Dalším prvkem tónotvorného zařízení je příústní kolík. Ten se vyrábí z lískové větve, která by měla být silnější než vnitřní průměr píšťaly. Tenčí konec se dohladka

⁹⁹ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdiernkové píšťaly, Šesťdiernkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 54

¹⁰⁰ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdiernkové píšťaly, Šesťdiernkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 55

opracuje nožem, pilníkem a skelným papírem, aby se mohl opatrně vsunout do píšťaly. Při nešetrném zacházení může píšťala prasknout. Jakmile příústní kolík těsně „sedí“ až k tónotvornému otvoru, odpiluje se vnější část kolíku až ke konci píšťaly a celá plocha se vyhladí skelným papírem. Podle okrajů kanálku si vyznačíme místo, kde bude seříznutá plocha jeho boční strany. Kovovým válcovým předmětem vyrazíme kolík z opačné strany a vyznačené místo podélně seřízneme. Po vsunutí do píšťaly vznikne štěrbina obdélníkového průřezu.

Poté lze vyzkoušet tón píšťaly. V případě, že zvuk má velký šum, zkontrolujeme polohu štěrby vzhledem k hraně (ta má být při pohledu vidět ve středu štěrby). Pokud tomu tak není, více seřízneme plochu kolíku nebo prohloubíme kanálek.

Jakmile je zvuk píšťaly čistý, přistoupíme k vyřezávání hmatových otvorů. Každý výrobce má svůj způsob vyřezávání, ale u tradičního se spodní polovina píšťaly při rozměrování dírek dělí na stejné díly. Někteří výrobci spodní a vrchní trojici otvorů umísťují dál od sebe.¹⁰¹

Tónová řada, která vznikne takto rozměřenými otvory, má drobnější odchylky od čisté řady neboť polohy dírek se neshodují s frekvenčními poměry jednotlivých tónů. Například Matúš Nosál rozděloval celou píšťalu na polovinu, od ní odečetl 2 cm a vydělil sedmi, čímž vznikl základní díl dělení. Polohu nejnižšího položeného otvoru vypočítal součtem dvou dílů + 1 cm. První, druhá a třetí dírka jsou od sebe vzdálené po jednom díle, třetí a čtvrtá jsou od sebe jeden díl + 1 cm a další zbývající otvory po jednom díle. Ve výsledném provedení je nejvýše položený otvor ve středu celkové délky píšťaly. Tak ovšem nedosáhneme optimálního ladění, projevuje se to na 3., 6. a 7. stupni.

Úpravou velikosti otvorů nebo malou změnou jejich polohy lze dosáhnout zlepšení. Do takových úprav se pouští zkušení výrobci, kteří nedostatky sami vyzorovali na svých vyrobených nástrojích.

Získané rozměry se nanesou na spodní polovinu píšťaly a to na stranu, která je protilehlá k tónotvornému otvoru. Polohy otvorů vyznačíme vpichem a poté vypálíme rozžhaveným hřebíkem. Jejich průměr je polovičním vnitřním průměrem píšťaly (6-9 mm). Začínáme od spodního otvoru a postupně kontrolujeme jeho ladění v tónové řadě a jeho vztah k základnímu tónu. U dírek, které mají tón nižší, zvětšíme jejich průměr. Poté začistíme povrch skelným papírem a zbylé kousky spáleného dřeva z vnitřního prostoru píšťaly odstraníme kulatým pilníkem.

¹⁰¹ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdiernkové píšťaly, Šesťdiernkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 56

Další fází je zdobení a úprava píšťaly. Každý výrobce má své charakteristické ornamenty, kterými zdobí povrch nástroje. Většinou se jedná o ornamenty rostlinného charakteru, kde základem je srdce, ze kterého vyrůstají zatočené výhonky, které jsou zakončené květy. Tónotvorný otvor bývá ozdoben menším květem. Vzory se předkreslí symetricky podle osy, která prochází od středu dírek k hornímu konci.¹⁰² Předkreslené linie se obtáhnou hrotem nože. Drží se mezi palcem z jedné strany a ukazováčkem a prostředníčkem z druhé strany. Hrot nože vyčnívá asi 5 mm před prostředníček. Všechny prsty jsou při řezání narovnané a palec s ukazováčkem tlačí nůž dolů, prostředníček jej přidržuje. Tím udržuje stabilitu ruky při vyřezávání. Základní linka se zdvojí rovnoběžným řezem po vnější straně. Vzdálenost mezi dvěma linkami je 1-1,5 mm. Po obvodu dírek se vyřezávají jednoduché obloučky nebo dvojité. Okolí obloučků a ornamentů se vyplní malými kolečky, lístky nebo obloučkovitými růžicemi. Obloučky a kolečka se vytlačují „cifřalkami“ (průbojníky). Na ornamenty se nanesou kapky kyseliny solné nebo dusičné kolíkem z tvrdého dřeva a opatrně se roztírají. Dbáme na to, aby se kyselina nedostala přes nakreslené čáry ornamentů. Tento proces je nejlepší provádět při vyšší teplotě vzduchu a na sluníčku, které natřená místa ztmaví. Po dvou až třech dnech se povrch jemně obrousí skelným papírem a poté se vyhladí podélnými pohyby tlakem lískového válečku. Vnitřní i vnější povrch píšťaly se natře olejem (řepkový, lněný, parafínový). Píšťala se potře několika vrstvami lihové politury a poslední vrstva se vyleští. Píšťala je hotová.¹⁰³

Šestidírkovou pastýřskou píšťalu držíme oběma rukama tak, že palce jsou zespodu a ukazováček, prostředníček a prsteníček každé ruky zeshora a každý z prstů přikrývá jeden otvor (pravá spodní tři dírky, levá horní). Palce jsou postavené mírně šikmo. Horní konec píšťaly se přiloží k ústům. Spodní ret se položí na boční stěnu, horní ret se opře o příuštní kolík tak, aby vzduchová šterbina byla v mezeře mezi rty. Píšťala směřuje od úst šikmo dolů směrem dopředu od těla.¹⁰⁴

¹⁰² KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdierkové píšťaly, Šesťdierkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 57

¹⁰³ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdierkové píšťaly, Šesťdierkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 58

¹⁰⁴ KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdierkové píšťaly, Šesťdierkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990. str. 61

Fujara

Význam a důležitost fujary v historickém vývoji Slovenska

Fujara je unikátní nástroj z hlediska svého vzhledu i zvuku a představuje neodmyslitelnou součást etnického a národního cítění, které lze mimo jiné vyčíst i z jejího uměleckého zpracování. Pro slovenské lidové muzikanty i obyvatele má svou symbolickou hodnotu v průběhu celých staletí (hlavně od 17. století). Je spojena se životem na pastvinách a s pastýřským životem v přírodě v horských podmínkách. Zvuk fujary i její repertoár je symbolem svobody a suverenity v myšlení, cítění i v lidském chování slovenského národa.¹⁰⁵ Ačkoliv je fujara nástrojem pocházejícím z pastýřského prostředí, získala na své vážnosti po celém Slovensku a našla své místo v historii i v dnešní době.¹⁰⁶

Fujara je velký aerofon, který se vyskytuje výhradně na Slovensku, hlavně v již zmíněné oblasti Podpoľanie (jméno odvozené od hory Poľana) v centru ve městě Detva.¹⁰⁷ V posledních desetiletích si však našla své nadšence i v dalších regionech Slovenska-Pohronie, Turiec, Orava, Liptov, Malohont, Horehronie a další.

Hraní na fujaru je spojeno také se specifickým stylem oblékání. Muzikanti se oblékají do tradičních bohatě vyšíváných krojů, fujaristé z Podpoľania obvykle nosí krátkou košili s širokými rukávy (část břicha je nezakryta) a široké kalhoty. Na košili patří krátký kožíšek s připnutým šátkem po straně a na hlavu malý černý klobouček s ornamenty. Každý slovenský region má svůj charakteristický kroj, který oblékají muzikanti, fujaristi i tanečníci.

Lidé v Podpoľania jsou výbornými tanečníky a zpěváky. Před více než 50ti lety založili „Folklórne slávnosti pod Poľanou“, jeden z nejznámějších folklorních festivalů na Slovensku. V dalších regionech jsou festivaly „Východná“, „Hel’pa“, „Terchová“ atd.¹⁰⁸

Více než 30 nahrávek a CD z let 1970-2000 z festivalu v Detvě dokumentuje tradiční autentickou folklorní hudbu, která se udržuje na vesnicích.¹⁰⁹ Také bylo filmově zdokumentováno více než 36 festivalů v letech 1993-1997.¹¹⁰

¹⁰⁵ ELSCHKEK, Oskár. *Fujara- The Slovak Queen of European Flutes*. Music centre Slovakia, 2006. str. 12

¹⁰⁶ ELSCHKEK, Oskár. *Fujara- The Slovak Queen of European Flutes*. Music centre Slovakia, 2006. str. 13

¹⁰⁷ ELSCHKEK, Oskár. *Fujara- The Slovak Queen of European Flutes*. Music centre Slovakia, 2006. str. 14

¹⁰⁸ Rozhovor s Vojtechem Kružliakem dne 6. února 2018, Mirovice

¹⁰⁹ ELSCHKEK, Oskár. *Fujara- The Slovak Queen of European Flutes*. Music centre Slovakia, 2006. str. 20

¹¹⁰ ELSCHKEK, Oskár. *Fujara- The Slovak Queen of European Flutes*. Music centre Slovakia, 2006. str. 21

Nedílnou součástí festivalů se od roku 1975 stala soutěž výrobců a interpretů hudebních nástrojů, která trvá dodnes.¹¹¹

¹¹¹ ELSCHEK, Oskár. *Fujara- The Slovak Queen of European Flutes*. Music centre Slovakia, 2006. str. 22

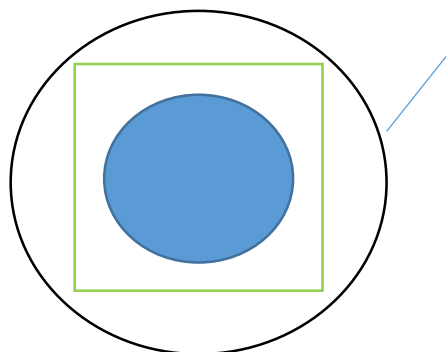
Výrobní postup fujary podle Jána Kružliaka III.

Nejdříve je třeba najít vhodné dřevo ke zpracování. Vybíráme ho v lese nebo na jeho okraji, ne však u potoků, rybníků nebo bažin, jelikož dřevo zde rychle roste, má řídké letokruhy a jako nástroj je málo zvučné. Kromě bezového dřeva se používá též dřevo z javoru, jasanu nebo akátu. Pokud chceme vyrobit fujaru laděnou do G (standartní ladění) potřebujeme délku 172-175 cm. Málokdy se nám podaří najít rovný kmen v této délce a tak musí postačit i mírně zakřivený, ideálně do jedné strany. To je přijatelné a i žádoucí. Silnější konec má mít průměr alespoň 8 cm. Surové dřevo by mělo mít délku o několik centimetrů větší než finální výrobek, aby byla rezerva po zkrácení v případě praskliny dřeva na jeho koncích při jeho vysychání. Je potřeba jej vyvrtat dokud je dřevo surové, nejlépe co nejdříve po uříznutí, protože vrtání je snazší než ve vyschlém stavu. Vrtá se z obou konců spirálovitým, slimákovitě stočeným vrtákem nebo zezem o délce asi 1 metr s průměrem 30 mm. Vrták je vedený měkkou středovou dužinou, která má u starších kmenů pouze okolo 10 mm a je tedy možné vrtat i mírně zakřivené dřevo. Pro snadnější vrtání zakřivených kusů Ján III. používal se svým bratrem Vojtěchem tzv. „svěrák“ - 1 m dlouhý v průměru 50 cm silný smrkový kmen, ve kterém byl vydlabán žlab asi 15 cm široký, do kterého se dřevo vložilo a klíny se narovnal, aby vrták nevyjel z rovné osy.

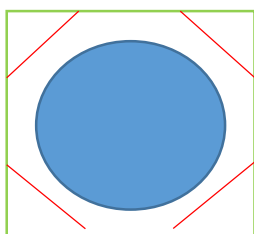
Potom dřevo musí schnout nejméně rok, někteří výrobci jej nechávají vysychat i několik let. V této době dřevo ztrácí hmotnost i objem. Po roce se vyvrtaná 30 milimetrová díra zmenší na zhruba 27-28 mm a je tedy třeba opět vyvrtat otvor vrtákem na výsledných 30 mm.

Další důležitou fází výroby je hoblování. Dřevo a celkový trup budoucí fujary je ve své délce zakřivený a může mít nerovnoměrně silné stěny. Poznáme to na koncích dřeva, protože měkká středová dužina neroste vždy prostředkem. Hoblovat je potřeba odhadem podle tloušťky dřeva na koncích a podle zakřivení dřeva. Od starších výrobců víme, že nejlépe se rovnoměrného kruhového tvaru a tloušťky stěn dosáhne tak, že ze surového kmene vyhoblujeme hranol se čtyřmi bočními stěnami a z něj dále ohoblujeme hrany, čímž vznikne osmihran. Dalším ohoblováním vznikne šestnáctihran (viz obrázky). V této fázi jsou boční stěny tak silné, že stačí rašplí (pilníkem na dřevo) odstranit zbylé hrany a dřevo získá kulatý tvar. Prsty zkontrolujeme, jestli na některých místech nezůstaly nerovnosti a ty seškrábeme. Dřevo má drsný povrch, proto je nutné ho obrousit a to nejdříve hrubším a poté jemnějším skelným papírem. Horní konec zabrousíme, aby byl hladký a kolmý k ose

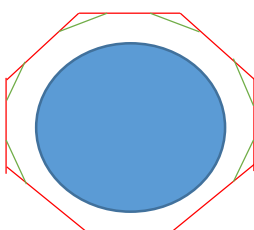
fujary. Spodní konec se zabrousí později až poté, kdy podle ladění na správný tón odměříme přesnou délku nástroje.

původní surový kmen¹¹²

Ohoblování ze čtverhranu na osmihran

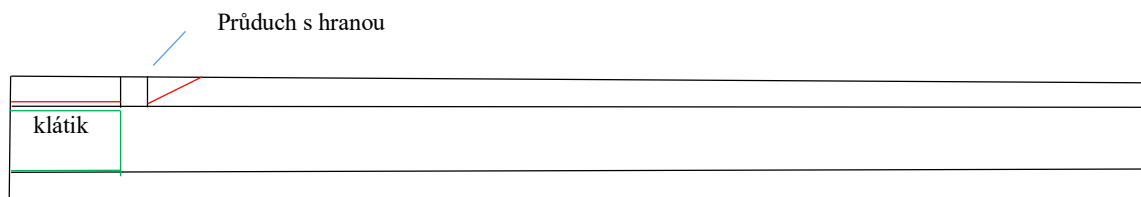

ohoblování z osmihranu na šestnáctihran

Další fází je vytvoření průduchu- tónotvorného otvoru. Asi 55 mm od horního konce se vyvrtá díra o průměru 8 mm a z ní se tenkým ostrým nožem vytvoří obdélník o rozměrech 9x 14 mm (průduch). Spodní strana obdélníku se šikmo seřízne a tak vznikne hrana. Mezi obdélníkovým otvorem a horním koncem fujary se vyřízne „kanálek“ hluboký 1,5-2 mm. Do tohoto prostoru se vloží příústní kolík - dřevěný váleček z lískového dřeva, na jehož straně, která přiléhá k vyřezanému kanálku, vyřezeme část dřeva širokou jako kanálek. Jakmile je příústní kolík ve fujare, vytvoří s kanálkem štěrbinu, která při hraní vede vzduch na hranu průduchu (viz obrázek).

¹¹² Obrázky od Jána Kružliaka III.

Průřez fujarou

Fujara je velký nástroj. Pokud by hráč měl foukat do štěrbin v horní části fujary, nedosáhl by na hmatové otvory, které musí být v dolní části aerofonu. Proto první výrobci fujary přidali k fujare pomocnou dřevěnou trubici dlouhou 60-70 cm, silnou cca 24 mm s vnitřním otvorem o průměru 13-14 mm. Do fujary je nutné na místě, kde je příústní kolík, vyvrtat díрку 10-12 mm silnou a to kolmo na stěnu fujary, která prochází otvorem ve válečku do průduchu a ústí do štěrbin. Do této dírky se vloží tenká dřevěná trubička, ve které je dírka o průměru 8 mm. Trubička spojí pomocnou dřevěnou trubici s fujarou a povede vzduch z úst hráče až k průduchu. Pomocná trubice tak přiblíží místo vhnání vzduchu do nástroje k hmatovým otvorům.

Pokud již fujara vydává tón, lze ji přesněji doladit. Uříznutím několika centimetrů ze spodního konce fujary můžeme zvyšovat celkové ladění fujary. Je třeba dbát zvýšené opatrnosti, protože po nesprávném uříznutí délky fujary nelze tuto chybu opravit.

Rozměřování dírek

Fujara má 3 dírky - hmatové otvory. Ty jsou dostačující na to, aby fujara měla tónovou řadu o rozsahu 13 tónů. To umožňují alikvotní tóny, které se dají snadno přefukovat, to znamená změnou intenzity vzduchu měnit. Je možné dosáhnout cca 10-12 alikvotních tónů. Melodie fujarových písní se pohybuje v rozmezí třetího až šestého alikvotního tónu, zde jsou mezi nimi intervalové vzdálenosti kvarty a tercie. To znamená, že tři dírky stačí na to, aby vyplnily mezery mezi nimi. První alikvotní tón je velmi hluboký a tichý a proto se tóny okolo něj nepoužívají. Vysoké alikvotní tóny jsou velmi silné a ozývají ve „shlucích“. To se využívá při známém fujarovém efektu - rozfuku. (Na obrázku noty celé označují alikvotní tóny.)

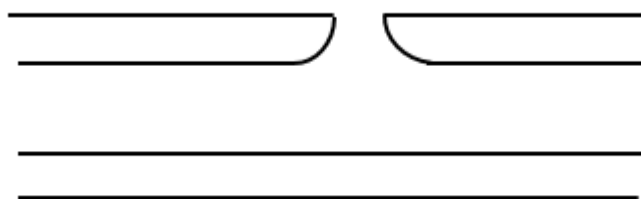
- - zavřená dírka
- - otevřená dírka

V minulosti (do 70. - 80. let 20. století) se dírky rozměřovaly stejně jako spodní tři dírky na šestidírkových píšťálách. Fujara je v podstatě zvětšená píšťala a spodní tři dírky jsou identické s dírkami na píšťale. Vypočítání polohy dírek bylo založené na matematickém dělení poloviny délky fujary na 6 dílů. Naměřily se 2 díly odspodu fujary, tam byla 1. dírka, další dvě poté po každém jednom díle. Později se dělilo na dílů 7. Spodní dírka byla nanesená ve vzdálenosti 2 dílů plus 3 cm. Další stejným způsobem po každém díle. Všechny dírky byly stejně velké s 12 mm průměrem. Toto dělení však neodpovídá intervalům, které jsou v tónové řadě. Dírky měly stejné vzdálenosti od sebe, ale v durové řadě jsou celé tóny a mezi 3. a 4. tónem půltón. To znamená, že mezi 2. a 3. dírkou by měla být menší vzdálenost.

V 70. - 80. letech minulého století fujaristi hráli na uměleckých vystoupeních s doprovodem jiných nástrojů a v této době si více všímali ladění fujarových tónů. Empiricky měnili vzdálenost a velikost dírek tak, aby jednotlivé tóny lépe ladily. Zvýšit výšku tónu je možné zvětšením dírky nebo jejím posunutím výše. U dřívějšího způsobu rozměrování byl tón Fis1 a A2 nižší a tón C2 vyšší než je správné ladění. Střední dírku, která odpovídá tónu Fis1 posouvali výš a horní dírku níž. Toto zvětšování a posouvání je však omezené způsobem držení a hraní na dírky.

Pokud se příliš zvětší velikost dírky, nedokáže ji hráč přikrýt prsty. Spodní 2 dírky drží hráč pravou rukou, a to palcem a prostředníčkem, a pokud je vzdálenost dírek větší než 13 cm, na fujare je hraní obtížné a nepohodlné. Nízký tón Fis1 je možné ještě doladit ztenčením tloušťky stěny, která je u dírky. Čím je tloušťka stěny- tloušťka dírky menší, tím může být příslušný tón vyšší. Proto se velikost dírky upravuje jejím zvětšením v trychtýřovém tvaru z vnitřní strany, čímž se dosáhne zvýšení tónu.

Tvar dírky v průřezu fujary

Horní dírka příslušící tónu C2, který bývá často vysoký, se může posunout směrem dolů, blíže ke střední dírce. Aby ale tato nesymetrie mezi vzdálenostmi nebyla tak nápadná, lze dosáhnout snížení tohoto tónu tím, že zmenšíme dírku.

Na všech fujarách zní tón A2 níž. Ten se dá doladit jen částečně a to zvětšením nebo vnitřním trychtýřovým vykrojením jako u tónu Fis1. Jedná se o zákonitost všech hranových (píšťalových) nástrojů u tónů ve 3. oktávě. Ján Kružliak III. podle svých dosavadních zkušeností rozměřuje dírky tak, že první dírku zespoda umísťuje do dvou sedmin z poloviční délky fujary + 3 cm, druhou dírku 12,5 cm od spodní (má zvětšený průměr asi 13 mm a zevnitř trychtýřově vykrojená) a třetí dírku 10 cm od střední, zpočátku s průměrem 8 mm, který postupně doladuje, zvětšuje podle sluchu.

Zdobení fujary

Jakmile je fujara funkční a naladěná, přistoupíme k ornamentálnímu zdobení. Ján III. používá předkreslené ornamenty - jde o stylizaci květů, které vyrůstají z obloukovitých výhonků ze stylizovaného srdce (viz příloha), a o ozdobné kroužky a polokroužky v oblasti dírek. Přes kopírovací papír si překreslí vzory na fujaru i na pomocnou trubici. Speciálním nožem s krátkou čepelí a ostrým hrotem udělá řez na místě předkreslené čáry a kromě toho rovnoběžný řez vedle prvního ve vzdálenosti 1,5 mm. Některé květy a okraj velkého srdce i kroužky okolo dírek jsou zdobené malými obloučky. Na ně se používají poloobloučkovitá dlátka vyrobená z průbojníku na kůži, kterými se obloučky vmáčknou do dřeva. Tak se dělají i malá kolečka, která doplňují některé květy.

Vnitřek vyřezaných květů se natírá 96 % kyselinou dusičnou, která vypálí barvu dřeva na tmavohnědou a po několika dnech se změní barva na oranžovohnědou. Tato činnost je velmi zdoluhavá, ale také ze zdravotních důvodů nebezpečná (výpary se nesmí vdechnout a ani nesmí přijít do kontaktu s kůží). Kyselina se nanáší po kapkách ostrým

dřívkem z bukového nebo dubového dřeva ve tvaru tužky. Následně se nanáší do ornamentů ohraničených čarou od nožíku. U okrajů vyřezaných čar se musí dát pozor, protože kyselina se rychle rozpívá po letokruzích dřeva a snadno se dostane i přes vyřezanou čáru. Natírání jedné fujary trvá i 8-10 hodin. Po třech dnech se fujara přebrousí jemným skelným papírem a vyhladí se tlakem hladkého dřevěného válečku z vyschlého lískového dřeva o průměru 3 cm bez kůry.

Impregnace nástroje olejem

Jelikož je fujara dřevěný nástroj, musí se naimpregnovat z vnější i vnitřní strany řepkovým nebo lněným olejem proti vlhkosti. V dnešní době se používá i olej parafinový. Vnitřní stranu fujary impregnujeme nalitím oleje do fujarové trubice. Opatrně s ní otáčíme kolem osy a nakláníme ji tak, aby se olej dostal do celé délky fujary. Dáváme pozor na vytékající olej z hmatových otvorů.

Po vsáknutí oleje do dřeva je vhodné ke zvýraznění čar ornamentů potřít celou fujaru mastnou dlaní od oleje poprášenou prachem z dřevěného černého uhlí.

Když se olej vsákne do dřeva, může se začít natírat šelakovou politurou. Šelak jsou šupinky přírodní živice v denaturovaném lihu. Po nanesení a zaschnutí vytvoří lesklou bezbarvou vrstvu. Je potřeba několik vrstev, protože politura je řídká. Dřevo se nechá 1 den vyschnout, potom se natře ještě jednou poslední vrstvou šelaku, která se s pomocí oleje vyleští do vysokého lesku. Po několika dnech, kdy politura zatvrdne, se spojí fujara s pomocnou trubicí úzkým několikrát omotaným páskem kůže dokola asi ve střední části pomocné trubice. Fujara je hotová.

Od roku 1968 dodnes vyrobil okolo 60 fujar, většina z nich v ladění G dur. Jedna z nich je v soukromém vlastnictví dokonce i v Japonsku ve městě Sasebo na ostrově Kjúšú.¹¹³

¹¹³ Rozhovor s Jánem a Vojtěchem Kružliakových dne 3. března 2019, Mirovice

Interpretace

Fujarová hra nemá svou přesně stanovenou formu. Začíná delším nebo kratším rozfukem a po něm může následovat ještě improvizální rozehra nebo již samotná píseň. Po odehrání jedné sloky fujarista píseň zazpívá a střídavě hraje a zpívá další sloky písně. Někteří fujaristé zazpívají všechny sloky a až na závěr zahrají na fujaru. Hra na nástroj může pokračovat další improvizací, která se nazývá „mumlanie“ - jedná se o sled několika bohatě variováných motivů v hlubší poloze s občasným skokem na vyšší tóny.

Mumlaní - Jožko Rybár - Dětva

Rozfuk je rychlý sled staccatových nejvyšších alikvotních tónů. Je to jedinečný fujarový efekt, který zároveň pomáhá hráči zorientovat se při střídání alikvotních tónů, aby podle nich mohl pokračovat od žádoucího tónu. Postupným zeslabováním intenzity vzduchu alikvotní tóny klesají až k šestému a pátému a mírně se zpomaluje i jejich rychlost.

Za nimi následuje úvodní motiv a po něm rozehra. Rozehra je kratší nebo delší improvizace, která končí na dlouhém tónu D1. Rozfukové i přefukové tóny se označují v notovém zápisu s křížkovými hlavičkami. Každý fujarista má svůj rozfuk a rozehru. Jako příklad uvádím tři rozehry.¹¹⁴

¹¹⁴ Obrázky jsou získané od Jána Kružliaka III.

Rozfuk a rozehra I.

Musical notation for 'Rozfuk a rozehra I.' in G major. The first staff shows a 'rozfuk' section with a series of sixteenth notes marked with asterisks, followed by an 'úvodní motiv' (introductory motif) and a 'rozehra' section. The second staff continues the 'rozehra' section with trills and grace notes.

Rozfuk a rozehra II.

Musical notation for 'Rozfuk a rozehra II.' in G major. The first staff shows a 'rozfuk' section with a series of sixteenth notes marked with asterisks, followed by an 'úvodní motiv' (introductory motif) and a 'rozehra' section. The second staff continues the 'rozehra' section with trills and grace notes.

Rozfuk a rozehra III.

Musical notation for 'Rozfuk a rozehra III.' in G major. The first staff shows a 'rozfuk' section with a series of sixteenth notes marked with asterisks, followed by an 'úvodní motiv' (introductory motif). The second staff shows the 'rozehra' section.

I když je fujara velký nástroj a zdá se, že je těžké na ni zahrát rychlejší pasáže, není tomu tak. Hra některých fujaristů působí virtuózně, protože používají mnohé melodické ozdoby - nátryly, přírazy, odrazy, běhy, přefuky. Každý hráč má svůj individuální interpretační styl, který poznáme podle toho, jaké melodické ozdoby preferuje. Nejčastější

melodickou ozdobou je nátryl na tónu Fis1 a odrazy. Odrazem je často ukončená melodická fráze.

Přefuky jsou zajímavou zvláštností fujarové hry, využívá se u nich efekt vysokých alikvotních tónů, které se ozývají najednou ve shlucích. Přefuk vznikne tak, že při hře některého tónu v „normální“ střední poloze se prudce zesílí intenzita vzduchu a ozve se nahrátka shluk vysokých alikvotních tónů. Přefuky se dělají za dlouhými tóny na začátku nebo na konci melodických frází, ale i na krátkých alikvotních tónech, které se vyskytují uprostřed melodie.

Důležitým výrazovým prostředkem je vibrato. Fugaristé využívají vibrato při hře u všech alikvotních tónů. Při nich jsou všechny dírky zakryté a vibrato vzniká rychlým odkrýváním a zakrýváním vrchní dírky, jen u 6. alikvotního tónu D2 střední dírky. Rovné „suché“ tóny se vibratem příjemně rozvlní.

Velmi zajímavým prvkem fujarové hry jsou běhy a cifry- rychlé variační formule, které fugaristé používají jako variaci na 2-4 tónech před závěrečným tónem melodických frází. Mnozí se snaží vytvořit svoji formuli a odlišit se tak od ostatních hráčů. Používají ji s malými obměnami ve více písních, i v rozehrávání a improvizacích.¹¹⁵

- ukázka písně s melodickými prvky, viz str. 43

¹¹⁵ Rozhovor s Jánem Kružliakem dne 3. března 2019, Mirovice

Hřiňovskou dolinou

Anton Ľupták - fujara

rozfuk

úvodní motiv

variace motivu

rozehra

3

prefuk

běh - cifra

běh - cifra

píseň - Hřiňovskou dolinou

přívaz

odraz

3

0

3

běh - cifra

odraz

prefuk

běh - cifra

Charakteristika fujarových písní

Fujarové písně mají své typické jedinečné znaky. Jsou zvláštní tím, že se jejich základní a závěrečný tón neshoduje se základními tóny fujary (u fujary laděné do G je to tón G). Každá fujarová píseň končí na tónu D1, který je 3. alikvotním tónem. To zároveň určuje tonalitu fujarových písní, která je pro ně typická - mixolydická nebo hypodójská. Tonální kostru písní tvoří alikvotní tóny.

Mixolydičnost je patrná v závěrech melodických frází, kde se před závěrečným tónem D1 objevuje mixolydická malá septima C1. Pokud tento tón není v melodii písně, s jistotou se objeví v melodické ozdobě před závěrem, protože je přirozeným tónem pro fujaru.

Po melodické stránce je typická klesající melodika. Většina písní začíná dlouhým tónem na 6. alikvotním tónu D2 (na fujare s laděním v G), slovem „hěj“ u přiložené písně. Dále melodická fráze klesá až k tónu D1. Obsahuje triolový nebo osminový rytmus (parlandový). Celá píseň se skládá z několika melodických frází, ze kterých se mohou některé s malými obměnami opakovat. V typických fujarových písních se tón A2 objevuje jen jako tón s krátkou rytmickou hodnotou ve sledu více rychlejších tónů. Tento tón je na každé fujare nízký a tak se mu tvůrci písní v minulosti vyhýbali.

Fujarové písně jsou volné, parladové. Při zpěvním projevu je poslední tón krátký, ale při hře na fujaru jsou závěrečné tóny melodické fráze vždy dlouhé.¹¹⁶

¹¹⁶ Rozhovor s Jánem Kružliakem dne 3. března 2019, Mirovice

Hej, tak nám odkázali

Fujara
rozfuk

úvodní motiv

rozehra

prefuk
běh - cifra běh - cifra cifra odraz

pišeň

přiraz nátryl nátryl nátryl

prefuk

prefuk
cifra cifra

Zpěv

Hej, tak nám od - ká - za - li zo Pstru - ši, z ma - je - ra, že sme im vy - vie - li
Hej, ja som ho ne - vie - dol, vie - dou ho ka - ma - rát, ja som len pod brá - nou,
Ej, rek - vi - ro - va - li nás sed - mo - ria žan - dá - ri, šty - ria bo - li fí - ri

oj bu - jač - ka zo dvo - ra, bu - jač - ka zo dvo - ra.
s flin - tou na var - te stáu, s flin - tou na var - te stáu.
a tra - ja kap - rá - li, a tra - ja kap - rá - li.

Fujara

prefuk

Fujaristé a výrobci fujar na Slovensku

Výrobci fujar je na Slovensku nespočetné množství a doposud neexistuje jejich přesná evidence. Na konci 20. století se totiž výroba rozšířila i do oblastí, kde se dříve nevyskytovala. Někteří se výrobou lidových nástrojů živí, někteří tak tráví svůj volný čas a výroba je pro ně spíše koníčkem.¹¹⁷

Jedním z významných slovenských fujaristů je Ján Šulík z Dolného Trhovišťa. V roce 1990 vyrobil svou první fujaru a od roku 2003 se výrobě věnuje na plný pracovní úvazek. Jeho téměř 1000 vyrobených fujar mají lidé po celém světě - významní hudebníci i folklorní soubory. Na svých internetových stránkách nabízí fujary, píšťaly i další nástroje. V jeho široké nabídce nástrojů najdeme například i skládací fujary, které lze složit ze dvou nebo tří částí. Nástroj je tak lehce přenosný. Lidem přibližuje lidové dechové nástroje na prezentacích, na kterých vysvětluje výrobu fujary, mluví o zajímavých informacích týkajících se těchto nástrojů a celé povídání zakončí názornou ukázkou hry na fujaru. Zájemcům dává možnost si zakoupenou fujaru ozdobit ornamenty a poté ji on sám dokončí a naladí.¹¹⁸

Dalším slovenským fujaristou a lidovým hudebníkem je Tibor Koblíček z Lučence. Už v 60. letech se proslavil svou výtvarnou tvorbou a od roku 1971 se zabývá i výrobou fujar. Za ni získal také ocenění na již zmíněném festivalu Folklorní slavnosti pod Poľanou v Detvě, díky němuž se dostal do povědomí široké veřejnosti. Vyrábí nejen fujary, ale také píšťaly nebo gajdy, rohy, niněry a další. Výrobou niněr se zabývá jako jediný výrobce na Slovensku. Jeho nástroje jsou součástí několika sbírek muzeí a vlastní je množství souborů a jednotlivců nejen na Slovensku.

Jedním z dalších slavných fujaristů ze Slovenska je Drahomír Daloš z Lehoty u Nitry. Už odmalička se setkával s fujarou. První zkušenosti s výrobou pastýřských hudebních nástrojů získal v dílně Jána Bartolena v Nitře, s nímž se také účastnil folklorních festivalů na Slovensku. Od té doby navštěvoval všechny festivaly, zpočátku jako divák a poté jako interpret v souboru „Zobor“ nebo sólista na hudební nástroje. Poté se věnoval výrobě fujary, šestidírkové píšťaly, koncovky a dalších. Své nástroje prezentoval na výstavách v Paříži, Berlíně nebo Frankfurtu. Vystupoval například v USA

¹¹⁷ Rozhovor s Jánem Kružliakem dne 5. března 2019, Mirovice

¹¹⁸ <http://fujara-sk.sk/>

v Chicagu a ve městech, kde žije slovenská komunita. Ve Švýcarsku a Německu vyučoval výrobu a hru na slovenské lidové hudební nástroje.¹¹⁹

Mezi další výrobce patří například Milan Piliar, Ľubomír Párička (Martin), Ľubomír Straka (Bratislava), Roman Bienik (Žilina), Milan Katreniak (Tisovec), František Kostúr (Podkonice, Banská Bystrica), Pavol Bielčík (Kokava), Pavol Smutný (Dúbravy) nebo Dušan Holík (Očová).¹²⁰

I když je Slovensko malou zemí, výrobců hudebních lidových nástrojů a hráčů na ně je mnoho. A Slovensko si jich náležitě cení.

¹¹⁹ <http://www.oslovma.hu/index.php/en/kultura/156-kultura2-kultura2/927-jan-janovic-fujara-a-slovenski-fujaristi>

¹²⁰ Rozhovor s Jánem Kružliakem dne 5. března 2019, Mirovice

Závěr

Rodina Kružliakových se výrobou a zdobením píšťal a fujar zabývá již více než sto let. Každý z ní do své práce vkládal vše, co se od svých předků naučil. Nástroje, které vznikly pod jejich rukama, dodnes ukazují svou krásu a preciznost. Doba se od výroby prvních dechových lidových nástrojů změnila, ale postup výroby i zdobení se v rodině Kružliakových zachoval.

Už od svého dětství jsem pociťovala velkou lásku k hudbě, která pramenila hlavně z chvil strávených se svou rodinou, která pro ni žila. Až v několika posledních letech svého života jsem však pochopila z vyprávění svého strýce a otce, jak výjimečný rod Kružliakových je a co znamená pro slovenskou lidovou hudbu.

Psaní práce a získávání informací o tomto rodě mi ukázalo, jak důležitou roli u nich hudba hraje. Doufám, že nové generace Kružliakových převzou pomyslné žezlo ve výrobě nástrojů a rod si tak udrží své hudební tradice a postupy. Jejich osobitý řemeslný i výtvarný styl stojí z hlediska slovenské kultury a tradice za povšimnutí.

Zdroje

Literatura:

ELSCHEK, Oskár. *Fujara- The Slovak Queen of European Flutes*. Music centre Slovakia, 2006.

KRUŽLIAK, Ján. *Hráme na ľudové hudobné nástroje: Bezdievkové píšťaly, Šesťdievkové píšťaly*. Bratislava: Osvetový ústav Bratislava, 1990.

KURFÜRST, Pavel. *Hudební nástroje*. Praha: TOGGA, 2002. ISBN 80-902912-1-X.

LENG, Ladislav. *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967.

SYROVÝ, Václav. *Hudební akustika*. 3., dopl. vyd. V Praze: Akademie múzických umění, 2013. Akustická knihovna Zvukového studia Hudební fakulty AMU. ISBN 978-80-7331-297-8.

ZENKL, Luděk. *ABC hudební nauky*. 3. nezm. vyd. Praha: Supraphon, 1982. Příručky ABC.

Internetové stránky:

Album RODINA | la3nocubano.sk. *la3nocubano.sk* [online]. Copyright © 2016 La3no Cubano [cit. 3.10.2018]. Dostupné z: <http://www.la3nocubano.sk/album-rodina>

Bio. *Bratislava Hot Serenaders* [online]. Copyright © 2019 - Bratislava Hot Serenaders [cit. 3.10.2018]. Dostupné z: <https://www.serenaders.sk/bio.html#content>

Bratislava Hot Serenaders » MHF Leoše Janáčka. *MHF Leoše Janáčka » Hlavní strana* [online]. Copyright © 2019 [cit. 27.03.2019]. Dostupné z: <https://www.mhflj.cz/bratislava-hot-serenaders/>

DOSKY. *DOSKY* [online]. Copyright ©ctibor bachraty [cit. 1.2.2019]. Dostupné z: <https://www.cenydosky.sk/sk>

Jan Kruzliak. *OneBeat* [online]. [cit. 3.10.2018]. Dostupné z: <https://1beat.org/people/jan-kruzliak>

La3nocubano.sk. *la3nocubano.sk* [online]. Copyright © 2016 La3no Cubano [cit. 3.10.2018]. Dostupné z: <http://www.la3nocubano.sk/>

Ludove mladistva | *Czech Music Crossroads. Czech Music Crossroads / From the Baltic to the Danube* [online]. [cit. 3.10.2018]. Dostupné z: <http://crossroadsmusic.cz/czech/ludove-mladistva/>

Ľudové Mladistvá, folklór mladicky nerozvážný. *časopis Harmonie - klasická hudba, jazz a world music* [online]. [cit. 4.10.2018]. Dostupné z: <https://www.casopisharmonie.cz/jazz/ludove-mladistva-folklor-mladicky-nerozvazny.html>

Ľudové Mladistvá - ako úspešne skrížiť jazz s folklórom - Worldmusicfestival. *Domov - Worldmusicfestival* [online]. Copyright © Made by Instedo.com [cit. 4.10.2018]. Dostupné z: <https://worldmusicfestival.sk/ludove-mladistva-ako-uspesne-skrizit-jazz-s-folklorom/>

Náš tím | Rytmika.sk. *Rytmika.sk | Každý človek má rytmus!* [online]. Copyright © 2007 [cit. 4.10.2018]. Dostupné z: <http://www.rytmika.sk/n-t-m-0>

Nátryl – hudební scéna. *HUDEBNÍ SCÉNA* [online]. Copyright © 2006 [cit. 27.03.2019]. Dostupné z: <https://www.hudebni-scena.cz/slovník-hudebnich-pojmu/natryl-240>

O nás. *Bratislava Hot Serenaders* [online]. Copyright © 2019 - Bratislava Hot Serenaders [cit. 3.10.2018]. Dostupné z: <https://www.serenaders.sk/#about>

3x instruments - violins. *Kultúrne zariadenia Petržalky* [online]. [cit. 3.10.2018]. Dostupné z: <http://www.kzp.sk/ine-podujatia/podujatie/3xinstrumentsviolins1>

Periodikum:

Rytmus. Vydavateľství OBZOR, leden 1985. 36. ročník

Články:

TEPLICKÝ, Daňo. *Zachovaná a zvel'adená hudobná dedovizeň*. *Rytmus*. Vydavateľství OBZOR, Bratislava. leden 1985, 16-17 s.

Archiv Jána Kružliaka (fotografie, obrázky)

Archiv Jozefa Kružliaka (časopis)

Archiv Vojtecha Kružliaka (fotografie)

Rozhovor:

KRUŽLIAK Ján, 2019. Interview s výrobcem ľudových nástrojů. Mirovice

KRUŽLIAK Vojtech, 2019. Interview s bratrem Jána Kružliaka. Mirovice

Seznam příloh

Příloha č. 1: Ján Kružliak I. s fujarou¹²¹

Příloha č. 2: obrázek Jána Kružliaka II. s Vígľašským zámkom, vyobrazením fujary, píšťaly a ornamentem, nakresleno v květnu 2000

Příloha č. 3: fotka Jána Kružliaka III. v dětvanském kroji se svou fujarou a píšťalou, rok 1974

Příloha č. 4: Fotografie Jána Kružliaka II., jeho synů a Matúše Nosáľa (zleva: Ján Kružliak III., Ján Kružliak II., Jozef Kružliak, Vojtech Kružliak, Matúš Nosáľ), Detva 1968¹²²

Příloha č. 5: Ján Kružliak III. s fujarou, koncert Orchestru lidových nástrojů Slovenského rozhlasu, Slovenský rozhlas Bratislava, květen 2015

Příloha č. 6: Ján Kružliak III. s píšťalou, koncert Orchestru lidových nástrojů Slovenského rozhlasu, Slovenský rozhlas Bratislava, květen 2015

Příloha č. 7: Ján Kružliak III. s houslemi, koncert Orchestru lidových nástrojů Slovenského rozhlasu, Slovenský rozhlas Bratislava, květen 2015

Příloha č. 8: ornamenty Jána Kružliaka III. ke zdobení fujary na kopírovacím papíru

Příloha č. 9: ornamenty Jána Kružliaka III. ke zdobení fujary na kopírovacím papíru

Příloha č. 10: ornamenty Jána Kružliaka III. ke zdobení fujary na kopírovacím papíru

Příloha č. 11: ornamenty Jána Kružliaka III. ke zdobení fujary na kopírovacím papíru

Příloha č. 12: ornamenty Jána Kružliaka III. ke zdobení fujary na kopírovacím papíru

Příloha č. 13: ornamenty Jána Kružliaka III. ke zdobení fujary na kopírovacím papíru

Příloha č. 14: fotografie fujar ze soutěže výrobců fujar v Dětvě, r. 2017

Příloha č. 15: fotografie fujar ze soutěže výrobců fujar v Dětvě, r. 2017

Příloha č. 16: fotografie fujary Jána Kružliaka I., rok výroby 1943

Příloha č. 17: fotografie fujary Jána Kružliaka III.¹²³

Příloha č. 18: Spectrum Quartet, 2017, druhý zprava Ján Kružliak IV.¹²⁴

¹²¹ Archiv Jozefa Kružliaka

¹²² Archiv Vojtecha Kružliaka

¹²³ Archiv Jána Kružliaka (1954)

¹²⁴ Archiv Jána Kružliaka (1984)

Příloha č. 1: Ján Kružliak I. s fujarou

Příloha č. 2: obrázek Jána Kružliaka II. s Viglašským zámkom, vyobrazením fujary, pišťaly a ornamentem, nakresleno v květnu 2000

Příloha č. 3: fotka Jána Kružliaka III. v dětvanském kroji se svou fujarou a píšťalou, rok 1974

Příloha č. 4: Fotografie Jána Kružliaka II., jeho synů a Matúše Nosála (zleva: Ján Kružliak III., Ján Kružliak II., Jozef Kružliak, Vojtěch Kružliak, Matúš Nosál'), Detva 1968

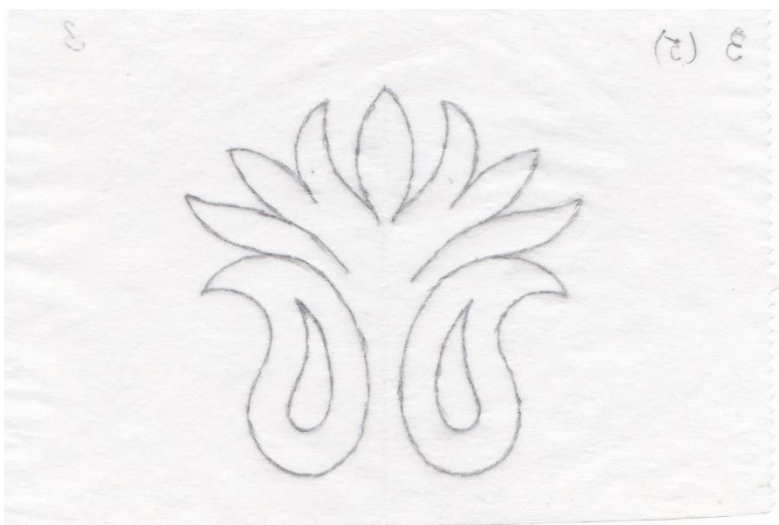
Příloha č. 5: Ján Kružliak III. s fujarou, koncert Orchestru lidových nástrojů

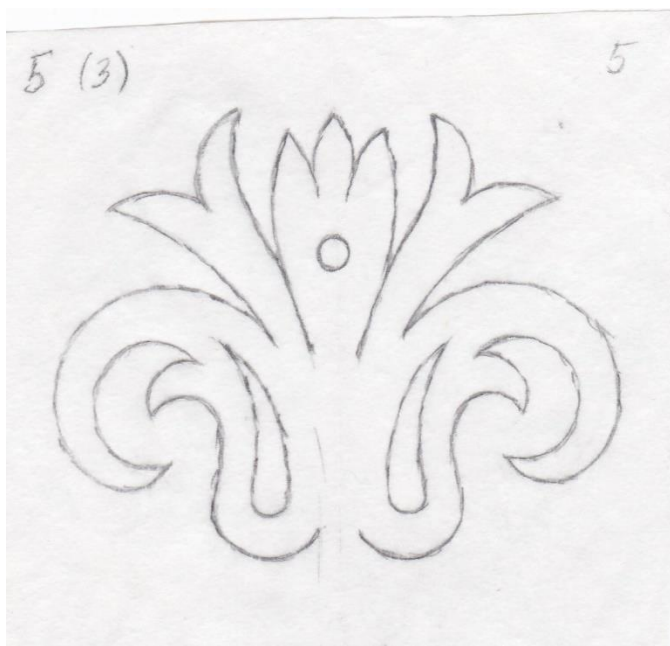
Příloha č. 6: Ján Kružliak III. s pišťalou, koncert Orchestru lidových nástrojů Slovenského rozhlasu, Slovenský rozhlas Bratislava, květen 2015

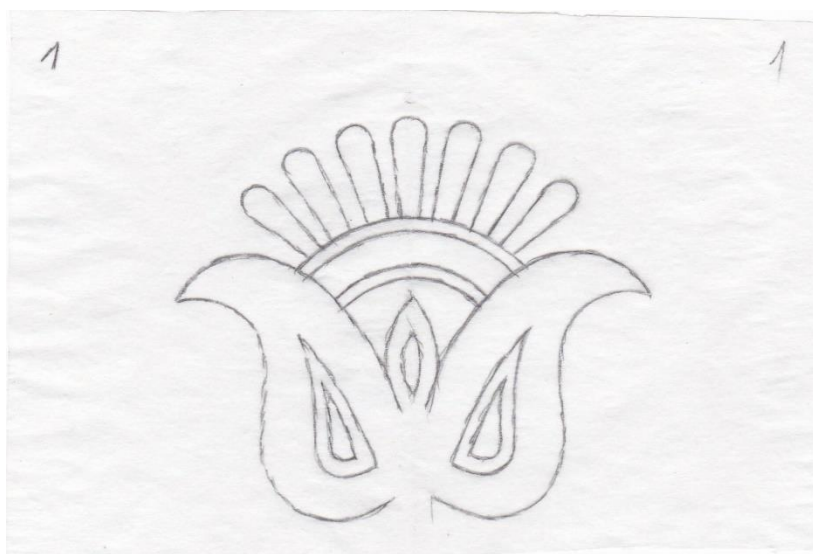
Příloha č. 7: Ján Kružliak III. s houslemi, koncert Orchestru lidových nástrojů Slovenského rozhlasu, Slovenský rozhlas Bratislava, květen 2015

Příloha č. 8: ornamenty Jána Kružliaka III. ke zdobení fujary na kopírovacím papíru

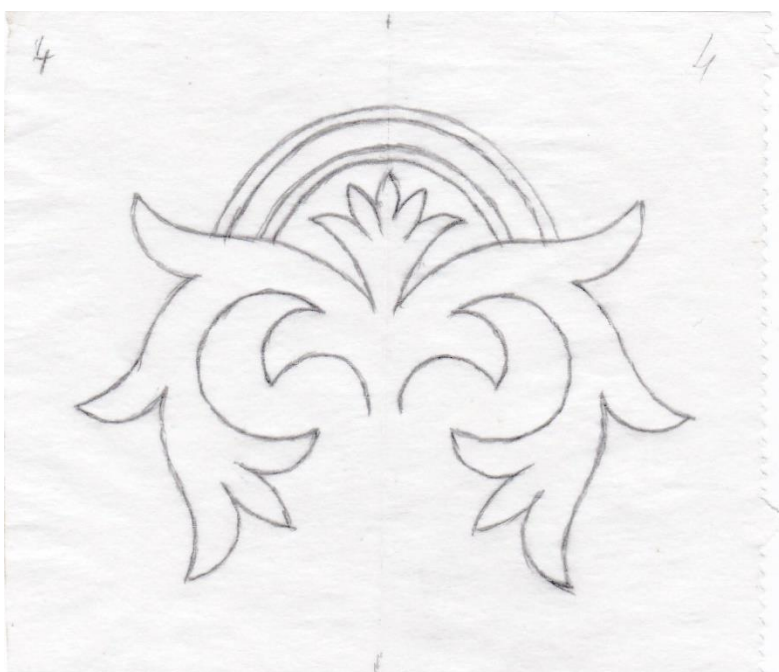
Příloha č. 9: ornamenty Jána Kružliaka III. ke zdobení fujary na kopírovacím papíru

Příloha č. 10: ornamenty Jána Kružliaka III. ke zdobení fujary na kopírovacím papíru

Příloha č. 11: ornamente Jána Kružliaka III. ke zdobení fujary na kopírovacím papíru

Příloha č. 12: ornamente Jána Kružliaka III. ke zdobení fujary na kopírovacím papíru

Příloha č. 13: ornamenty Jána Kružliaka III. ke zdobení fujary na kopírovacím papíru

Příloha č. 14: fotografie ze soutěže výrobců fujar v Dětvě, r. 2017

Příloha č. 15: fotografie ze soutěže výrobců fujar v Dětvě, r. 2017

Příloha č. 16: fotografie fujary Jána Kružliaka I., rok výroby 1943

Příloha č. 17: fotografie fujary Jána Kružliaka III.

Příloha č. 18: Spectrum Quartet, 2017, druhý zprava Ján Kružliak IV.